Noomerol sen 10 myngө.

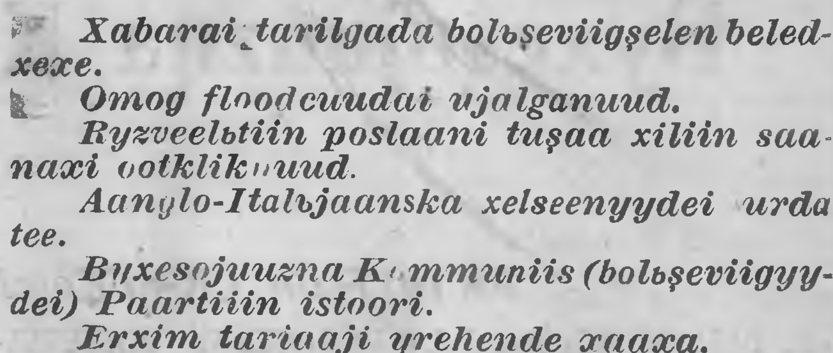
Byxii oronuudai proletaarinar, negedegtii!

Buriaad-Mongol YNEN

BK(b)P-iin Buriaad-Mongol Obkoomoi ba BMASSR-ei Verxoovno Soveedei Preziidiymei oorgan.

№ 8 (2646)
1939 onoi
JANVAARЬ
10
Vtoornig

15-dazaa gарна (?)
ULAANYDE goorod
BMASSR

Mynөөderei noomerto:

XABARAI TARILGADA BOLЬŞEVIIGŞELEN BELEDXEXE

1938 onoi xydөө azaxiin zil dyyree. Xeden arbaad kolxoozuud bolbol pooliiingoo byxii xydelmerinyydiiji, natuuroplaata semssyyde ba bişe bişe ujalganuudai tuşaalgiiji gyisedxeze, doxooduudai xubaariiiji dyyrgeze baina. Manai socialiis xydөө azaxii bolbol ene yngerhen zilde şinenyyd ba ton jixenyyd amzaltanuudiiji tuilaba. Xerbee 1937 ondo manai byxii respyyblike dotor dunda zişeegeer gektaar byrihөө 9,5 ceentner tariaan xuriaagdahan baigaa haa, 1938 onoi urgasahaa gektaar byriin 11,5 ceentner xuriaagdahan baina. Olon kolxoozuud bolbol oroohoto kylьtyyrenyydhee gektaar byriin 20 ceentner tariaa xuriaagaa.

Gebeş, bidener bolbol tuilahan amzaltanuudaar xizaarlaxagyi, xarin eneenee ulam saaşanь yrgedxexe, bexizyylxe johotoibdi. Manai kolxoozuudai ba sovxoozuudai urda şinenyyd, ton şuxala ba xariuusalgatai zorilgonuud baina. 1939 ondo byxii kylьtyyrenyydei urgasiiji yşөө jixeer deeşelyylxe xeregtei. Eneenei tula bidende byxii arga şadalnuud bii, jyyb gexede, manai socialiis xydөө azaxiiji Leenin—Staalinai aguu jixe paarti ba soveed praviitelьstvo xytelberilene, manai socialiis xydөө azaxii xadaa tyryy soveed teexnikeer zebseglegdene, gazartariaalan taa agroteexnikiin byxii zaabarinuudiiji xereglene.

Ede zorilgonuudiiji bejelyylxiin tula, manai xydөө azaxiin saaşanxi xygzeltiiji xangaxiin tula mynөөnhөө beledxexe xeregtei. Ynder hain urgasa xuriaaxiin tula, egeel tyryyşeer erxim şanartai yrehenei foondo baiguulxa, traaktornuudiiji ba maşinanuudiiji zişeete hainaar remoontolxo, kaadranuudiiji beledxexe şuxala.

„Tyryyşiin zaapovedь xadaa tariaa tuş algiin plaani ji dyyrgelge myn, xojordoxi zaapovedь — yrehe xaalga myn..." —*geze nyxer Staalin xelee hen. Manai respyyblikiin olon kolxoozuud gyrende tariaa tuşaalga ba yrehe xaalgaa xysed dyyrgehen baina. Gebeş, zarim kolxoozuud bolbol natuuroplaata tuşaalgiiji dyyrgeegyi enenь xadaa yrehenei foondo baiguulxa jabadaliiji xoişo tatana. Respyyblike dotor natuuroplaata tuşaalgiin zilei plaan xadaa miil 73,3 proceent dyyrgegdeed baina. Myn, zarim kolxoozuud bolbol tariaa soxilgojoo şi dyyrgeegyi. Zişeelxede, Zakaaminai aimagai, Xurtagiin somonoi, Moolotovoi neremzete kolxooz 6000 buxal tariaa soxioodyi baina. Iime baidaliiji saaşadanь jaabaş teseze bolxogyi. Ton bogonixon olzor soo byxii tariaagaa soxiżo dyyrgexe, natuuroplaata ba semssyyaiiji xysed tuşaaxa, yrehenei foondonuudiiji baiguulxa—ede xadaa kolxoozuudai urda mynөө baigaa tyryyşiin zorilgo bolno.*

Manai respyyblike dotor oroohoto kylьtyyrenyydei yrehe xadaglalgiin plaan 85,4 proceent dyyrgegdehenşji haa tereenhee orotdoo 21 proceentenь seberlegdehen baina. Xoriin, Muxar-Şiberei, Zediin, Zakaaminai ba Jaruuniin aimaguudai kolxoozuud bolbol yrehe xaalga ba seberlelgiin xydelmerinyydei talaar ton jixe geegaeltei. Zişeelxede, Zakaaminai aimagai, Utaata-Lal xain somonoi, Kaganooviçiin neremzete kolxooz 155 ceentner tariaa yrehende xaahan

aad, tereneigee negeşji kilograamiinь seberleegyi.

Xabarai tarilgiiji bogonixon bolzor soo erxim şanartaigaar yngergexe jabadaliiji maşinatraaktorna paarkanuud şiidxexe baina. Ene uşarhaa traaktornuudai remoontodo ton şuxala anxaralaa tabixa xeregtei. Gebeş, janvaariiin 5-nai medeegeer traaktornuudai kapitaalьna remoont miil 36,4 proceent ba tekyyşçe remoont 32,3 proceent dyyrgegdehen baina.

Remoontno kampaaniiiji bolzor soonь ba erxim şanartaigaar dyyrgexe byxii ysloovinuud manai respyyblikiin MTS-uudta xysed bii. Erxim oboruudovanitai 5 maşiina-traaktorna masterskoinuud ene zil de baiguulagdahan ba xuuşan masterskoinuud xadaa şineer oboruudovalagdahan baina. Gansal, remoontiiji hainaar emxidxexe— oboruudovaninuudiiji zybөөr xereglexe, texniiçeske normiirovani bejelyylxe, remoontiiji byxii şuxala materiaalnuudaar, nen tyryyn zapasnoi çaastinuudaar xysed xangaxa xeregtei baigaa. Teed, ede ysloovinuudiiji zarim MTS-uudai ba MTM-uudai xytelberilegşed baiguulaagyi baina.

Manai respyyblikiin tyryy MTS bolxo Xonxoloin MTS-iin remoontniguud bolbol remoontno kampaaniiin exilxehee urda, traaktornuudai remoontiiji zişeete hainaar yngergexiin tylөө socialiis sorevnovaani yrgenөөr delgeryylxe geze respyyblikiin byxii remoontniguudta xandahan baigaa. Ene uşarhaa MTS-iin xytelberilegşed bolbol ene gaixamşag iniciatiiviiji demzeze, remoontniguudaigaa dunda socialiis sorevnovaani ton yrgen dalaisataigaar delgeryylxe johotoi baihanşji haa, eneenei talaar jyyme xeegyi baina.

Xabarai tarilgada beledxelei xydelmeri xadaa gansal yrehe xaalga, traaktornuudai ba xydөө azaxiin maşiinanuudai remoontololgoor dyyrene bişe, xarin kaadranuudai beledxelgiiji jabuulxa, tarilgada xereglegdexe moridto teżeelei bauza baiguulxa, poolinuud deere agroteexniiçeske xemzeenyydiiji jabuulxa—saha toggooxo, şibxe ba yrehe suguulxa xeregtei. Tugeed, edeşji xydelmerinyyd xangaltagyigөөr jabuulagdana. Zarim kolxoozuudai xytelberilegşed bolbol agroteexniiçeske xemzeejabuulganuudiiji xeregseexegyin tendeence gargana. Xoriin aimagai, Xoriin somono, Kaarl Maarksai neremzete kolxooz bolbol pooli deeree 2300 terge şibxe gargaxa, 200 gektaar gazar deere saha toggooxo aad, mynөө boltor edeneigee negiinşji exileeagyi baina. Iimehee, zarim kolxoozuudai xytelberilegşedei zyghөө gargagdadag ene tendeenciiji butasoxixo xeregtei.

Hajaxan, manai respyyblikiin xydөө azaxii deere xydelmerilegşe xydөө intelligeenciin soveşçaani bolhon baina. Eneende xabaadahan agronoomuud ba specialiistnuud bolbol ynder hain ba bata bexi urgasa xuriaaxiin tylөө sorevnovaani yrgenөөr delgeryylxiiji uriaalza, byxii kolxoozniguudta ba xydөө azaxiin specialiistnuudta xandahan baina.

Partiiina, soveed organizaacanuud ba gazartariaalangai oorganuud bolbol tarilgada beledxelgiiji bolьşeviig johoor xytelberilexe, xydөө azaxiin specialiistnuudai iniciatiiviiji demzeze, socialiis sorevnovaaniiji yrgenөөr delgeryylxe ba eneeniiji tolgoiloxo ujalgatai.

Omog floodcuudai ujalganuud

Amuurai Ulaan Tugta Vojeenne flotili, janvaariiin 5. (TASS). N-ske koraabliin yrgen jixe taambyr soo ulaanfloodcuud ba komandirnuud suglarba. Ebdergşegyi vojeenne prisiaagiin ton kursa ygenyydiiji suglaragşad xadaa inxaraltaigaar sonosobo. Bojeecyyd bolbol teekstiiji xojor daxin unşaxiiji guradxana Edener, өөhediingөө vestypleeninyyd soo xelexedee ynen zyrxenhөө ba sexe zorigtoigoor exe orondoo albaxexiiji uriaalna. Amuurai ulaan-Tugta Vojeenne flotili xadaa soveed Daalьna-Vostoogoi uhan xiliin dabagdaşagyi kreepostь baigaa hen, myөөşji bii, saaşaaşji baixa geze byxii soveed aradiiji, paarti ba praviitelьstviiji, nyxer Staaliniiji naiduulnad.

Negen hanalaar abhan rezoliyyce soogoo ulaanfloodcuud medyylne:

—Bidener byxii өөhediingөө xysc şadal ba eneergiiji, çaastьnuudai bojevoi beledxelei saaşanxi debzeltede, oronoi saaşaa bexizexe oboroonosposoobnostьdo ygexebdi geze ujalgalnabdi. Prisiaaga soo xelegdehen „Xydelmerişen-Tariaaşanai Ulaan Aarmiiji xygzyylxe ba bexizyylxe intereeste namda daalgagdahan xeregiiji ynen sedьxeleer ba eseşegyigөөr şudalxa ba bejelyylxe geze ujalga abnab. Bi bolbol vojeenne ba aradai ed zөөriiji byxii xemzeegeerenь gamnaxa bi өөriingөө aradta, soveed exe orondoo ba Xydelmerişen-Tariaaşanai praviitelьstvodo eses xyrterөө preedanne baixab" gehenijji dyyrgexebdi geze ujalgalnabdi. Өөhediingөө koraablьnuudiiji yrgelzedөө bojevoi belen baigaxabdi. Dainda jabaxadaa manai gariiji dorbixogyi, manai teexnikiiji suxarixagyi geze daisad medeg. Manai xysiiji ba şadaliiji bulimtaraxa hedelge gargagşadta, Xasaandaxi yroogiiji daxin xaruulxabdi. Bidener, bygedeeree nege xyn şingi aba oronoi xamagaalgada oroxobdi geze paarti ba praviitelьstviiji naiduulnabdi. Delxei deerexi socialiis gyrenei tyryy, zyrxelig disciplinetei bojeecyyd bolxobdi.

Traaktorna detaalьnuudai restavraaca

Kyyrsk, janvaariiin 8, (TASS). Kyyrskiin motoorno zavood bolbol traaktorna detaalьnuudiiji restavraacalxa talaaraa ton jixenyyd amzaltanuudiiji tuilahan baina. XTZ ba ÇTZ traaktornuudai giilьzenyydiiji tabihan baina. Gadana, korennoi podşipniguudiiji, tyylkenei şaxaluurnuudiiji ba 120 bişe çaastьnuudiiji xexe baina.

Namar-ybelei sezoonoi exilhenhee abaad, zavood bolbol remoontohoo traaktornuudai 60 miangan detaalьnuudiiji gargahan baina.

XTZ ba ÇTZ traaktornuudai motoornuudta, şine zapaasna çaastьnuudai yiledberinyyd emxidxegdeze, 200 ondo ondoo nerenyydtei detaalьnuud beledxegdeze baina.

Ryzveelьtiin poslaani tuşaa xiliin saanaxi ootkliknuud

AMEERIKIIN XOLBOOTO ŞTAADUUD

Amerikaanska xeblel bolbol kongreesste Ryzveelьtiin xandahan poslaani xadaa faşiis agreessornyydte erid xatuu uridşalan hanuulga geeşe geze xarana. Gazeedyydei ygenyydei johoor, ene poslaani agreessornyydte esergyy ekonomiiçeske saankcanuudiiji jabuulxiin ajuul geze oilgoxo johotoi bolno.

FRAANCA

Francuuzska politiiçeske krvygyyd ba xeblel bolbol Ryzveelьtiin poslaanida gynzegii xangalta gargana. Edener bolbol faşiis praviitelьstvennyydei aadresaar xegdehen hanuulga geeşe geze temdeglegdene.

„Jymaniitiin" xelehenei johoor Ryzveelьt bolbol „demokratiiçeske oronuudai soliidaarnostiinь" batalan xelene.

AANGLI

Angliiska gazeedyyd bolbol Ryzveelьtiin poslaaniiin teekstiiji xynei xarmaar gazarta xeblene. Byxii xeblel bolbol faşiis derzaavanuudai politikiiji Ryzveelьtiin erid xatuugaar buruuşaahaniinь temdegleed, prezideent bolbol agreessornuudai garta naadan bolhon neitraliteedei tuxai zakooniiji zahaxiiji duradxan oilgomzotoi geze toolono.

„Taims" xadaa Ryzveelьtiin dotoodiin politiikede kritiiçeskeer xandadag kongreessiin çleen bişed xadaa „prezideentiin medeeseliiji gyised zybşөөne, uşaranь ene bolbol byxii naaciin hanaliiji gargana geeşe" geze medexe baatai bolbo.

GERMAANI

Berliinske gazeedyyd bolbol Ameerikiin Xolbooto Ştaaduudai praviitelьstvede esergyy ba liiçne Ryzveelьtde esergyy erid xatuugaar vestypaalaad, Ryzveelьtiiji eldeb doromzoloigiin epiteedyydeer nerelne.

Pişçeviigyy dei Sojuuzai Voroonizske Docm kylьtyvre soo „Leenin ba Staalin, Goorkodo" gehen tuilai jixe skylьptyyr tabigdaa. Skylьptyyrei ynderiinь 2,5 meetr, yrgeniinь 2,2 meetr. Skylьptyyriin aavtor Pivovaarov (Kiijev)
TASS-iin fotoxroonikо.

Gurban zuun zilei saana

Manai oronoi xyn zonoi peerepisiin istoori soo, Moskvaa xadaa tusxai huuri ezeledeg. Ende xyn zonoi peerepisiiiji, bişe gooroduudhaa endoogoor bişedeg baihan jym. Tataarska ordiin çinoovniguudaar xegdehen Moskvaagai gyrendexi peerepisiin hyyldenь, „reviziin skaazkanuud" bolbol olzoborilolgiin fiskaalьna ceelьnyydiiji myşxeberiilhen baina. 1638 onoi peerepisь bolbol, Moskvaagai, buu bariza şadaxa xynei too medexe zorilgo tabihan baina.

Ene peerepisiiji yngergexiin tulada „bojaarinka kniaazi Aleksei Iyyrьjeviç Siickin tusxai prikaaz emxidxehen baina. Stoliiciin alişji bulanda 14 albalagşi xynyyd elьgeegdehen jym.

Moskvaada, Kreemlь ba Zamoskvoreeçe xojorhoo gadana, „roospisko spiisokto" oroogyi 7672 dvoornuud 10787 jixe nahanai ere xynyyd baigaa hen. Ene toondo 80 dьjaaguud, 476 podьjaaçuud, (policeiske rassiilьnuudai) zeemske dvooroi 7 jaareznuud, 125 sapoozniguud, 124 plootniguud, 122 xyn portnoinxid, 98 kyzneecyyd, 78 kalaaçniguud, 65 skorniaaguud, 64 şaapoçniguud, 6_ izvooşçiguud, 35 piroozniguud, 4 konovaalnuud, 50 „gyliaaşçe" xynyyd orohon baina. Moskvaada, „roospisko spiiskiin" johoor 2367 remeeslenniguud bolhon baina.

Gurban zuun zilei saana Moskvaada, peerepisiin spiisok soo buu zyyze bolxogyi gegdedeg dvxoovno neretei nuurnuud olon baihan jym.

Ene byxii materiaalьnuud bolbol bolxoo baihan xyn zonoi peerepisьde zoriuulagdaza Mossoveedei kommunaalьna myzei soo viistavkede xaruulagdahan baina.

Aanglo-Italьjaanska xelseenyydei urda tee

Janvaariin 11-de angliiska premьjeer miniistr Çemberleen, gadaada xeregyydei miniistr Galifaaks gegşed, italьjaanska praviitelьstvetei xelsee xexejee Riimde jirexenь. Çemberleen xadaa negenta angliiska parlaamentade yge xelexe zuuraa „miriiji baiguulagşiin" politike yrgelzelyylxiin tulada Riim şoxo hanaatai bainab geze medyylee hen. Çemberleenei hanalai johoor ene politike bolbol praviitelьstvonyydiiji xytelberilegşedei dunda ton le liiçne kontaakt baigaa haanь, nelieed jixeşeg rezylьtaaduudiiji ygexe jym xa.

1. Miyynxende angliiska ba francuuzska praviitelьstvenyydei tiime flaag dooro kapitaliirovelhen „miriiji baiguulagşa" ene politikiin jamarxan baihaniijinь, hyylei yjiin sobiitinyyd xysed todorxoigoor xelene. Itaali xadaa yngeregşe zilei apreelьde Aanglitai xelsee batalxa zuuraa, Ispaanihaa seregyydee busaaza abaaşaxa ujalgiiji bejedee daaza abhan baina. Tiin, bodoto deeree, italьjaanska faşiizmiin, Ispaanidaxi interveence bolbol byri jixeer şangadaa. Riimde Çemberleenei oşoxiin urda tee, generaal Fraanko bolbol seregyydee, zebseglelgiin talaar Itaaliihaa şinenyyd podkrepleeni abza, Katalooniiji daxin şineer dobtolzo exilhen baina. Myssoliini bolbol Riimde Çemberleenei xyrze jirexehee urda, respyyblikiinxiniiji şangaar soxizorxixo zorilgo tabiaad baigaa. Tiibeşji, faşiis Itaaliin hanal bodolonь mynөөneixidөөş jalixagyi beze geze hanaxaar baina.

Italьjaanska faşiistnuud bolbol Ispaanidaxi interveenciiji yrgelzelyylxe zuuraa aanglo italьjaanska xelseeji neteryygeer ebdee.

Italьjaanska faşiizm bolbol angliiska miniistrnyydei jireltede „beledxexe" zuuraa, Fraancada esergyy zerlig muuxai kampaaniiiji xeblelnyydte neeze, Koorsiko, Niccy, Savoijy, Tyniis ba Dzybyyttiiji Itaalida ygexiiji Fraancahaa erine. Tereenhee gadana, Itaali bolbol Dzyybyyttiiji Addiis-Abeebetei xolboogşo francuuzska tymer zamai ypravleenide xabaadalsaxiin ba tereşelen Syeeck kanaalai doxoodto xabaadalsaxiin erilte xene. Deere zaagdahan territoorinuudiiji hain duraaraa ygexehөө arsaa haatnai, Itaali bolbol, tedeniiji xysөөrөө abxa baina geze italьjaanska faşiis xeblel xadaa Fraanciiji zaana.

1935 onoi janvaarьda batalagdahan fraanko-italьjaanska xelseeji boliuulxamnai geze, italьjaanska praviitelьstvo bolbol dekaabriiin 17-do Fraancada oficaalьna medeesehen baina. Ene xelseenei johoor Fraanca bolbol Itaalida xede xeden ystyypkenyydiiji xehen baina. Tusagaarlabal, territooriiiji tereende ygehen baina, myn tereşelen Dzibyytti-Addiis—Abeebiin tymer zamai aakciin zarim xubiiiji tereende ygehen baina.

Itaali xadaa ene xelseeji arsahanaaraa francuuzska territooridc xamaara saxa baihanaigaa tuxai asuudaliiji egeel ellte foormoor tabina.

Fraanca tuşaa italьjaanska faşiizmiin ezemdelgiin plaanuud bolbol faşiis Germaaniiin zyghөө xysed demzegdedeg baina. Italьjaanska faşiizm bolbol myn baha Aavstriiiji abxadanь, Çexoslovaakiiji xubaarilan tahalxadanь Germaanida tuhalhan baigaa.

Itaali bolbol jyy geze hanaaşalnab gexede, faşiis Itaaliin xur saza baigaa territoorihoo hain duraaraa arsaxiijinь fraancuuzska praviitelstviiji Çemberleen xadaa ygedөө oruulxa beze geze hanana. Enerei tuxai italьjaaaska xeblelnyydte sexe bişegdedeg hen.

Tereentei negen xamta generaal Fraankodo dailagşa taliin erxe ygexiiji Itaali bolbol erixe baina. Esestee, Itaali bolbol angliiska praviitelьstvohoo 50 millioon fyynt strelingeer uriha lamxa zeeli abxa hen gene.

Bolxoo baigaa xelseenei yjede angliiska miniistrnyydte, italьjaanska faşiizmiin zyghөө tabigdaxa eriltenyyd tiimenyyd baina. Çemberleenei Riim oşoltodo Aangli in erad zonoi eldeb sloinuud dunda yzegdedeg zebyyrxel xadaa gaixaltai zyil bişe. Oppoziicoonno angliiska xeblel xadaa ene oşolgiiji mynөөneixidөө Fraancada toxiooldoxo, şine Miyynxen geze sexe nerelne.

Fraanciin praviitelьstvo bolbol, francuuzska gazar delexeide ajuultai bolzo tahaniiji xaraxadaa territoorinuudaa xamagaalxa zarim zarim xemzeenyydiiji abxa uşartai bolhon baina. Vostooçno Afrikadaxi francuuzska gazar deere xeden vojeenne syydnenyyd ba voiskovoi çaastinuud elьgeegdehen baina. Francuuzska praviitelьstvo xadaa fraanko-italьjaanska konfliiktede xamaarxagyi ba „pereednig" „posreedniguudai" rooliiji bejedee daaza abxagyiji guiza, Çemberleende oficiaalьna xandahan baina. Francuuzka praviitelьstviin glavaa Dalaadьje bolbol Koorsiko ba Tyniiseer ajanşalalgaar mordobo.

Tiibe jaabaş, ede bygede uşarnuud bolbol francuuzska praviitelьstvo bolbol xeterhen agressorto erid xariuu ygexөөr bodoto deere belen baina geze hanaxa erxiiji ygenegyi. Zişeelxede francuuzska gadaada xeregyydei miniistr Bannee gegşe, dekaabriiin 19-de depytaaduudai palaatiin zasedaani deere yge xelexedee, byri dekaabriiin 17-do italijaanska praviitelьstvo bolbol 1935 onoi fraanko-italьjaanska xelseeji boliuulhan ijinь palaatahaa niuuhan baina.

Çemberleenei Riim oşolgo bolbol Aangli ba Fraanciin şine diildelde, şine Miyynxede asarxadaa bolxo.

I. BEDROOV.

Byxesojuuzna Kommuniis (bolьşeviigyydei) Paartiiin ISTOORI*)

XURIAANGII KYYRS

BK (b) P-iin CK-ei Komiissiin redaakca doro. BK(b)P-iin CK-eer haişaagdahan. 1938 on.

2. DIALEKTIIÇEŞKE BA ISTORIIÇESKE MATERIALIIZMIIN TUXAI

Dialektiiçeske materialiizm bolbol marksiis leeninske paartiiin mirovozzreeni myn. Ene jyynde dialektiiçeske materialiizm geze nerelereb gexede, eneenei priroodiin yzegdelnyydte xandaxa xandalganь, eneenei priroodiin yzegdelnyydiiji şinzexe meetodenь, eneenei ede yzegdelnyydiiji poznavaalxa meetodenь xadaa *dialektiiçeske* baiza, eneenei priroodiin yzegdelnyydiiji tailbarilaxa tailbarinь, eneenei priroodiin yzegdelnyydiiji oilgolgonь, eneenei teoorenь xadaa *materilistiiçeske* baidag baina.

Istoriiçeske materialiizm bolbol dialektiiçeske materialiizmiin polozeeninyydiiji obşçeestvenne azabaidalai şinzelelgede garгan delgeryylelge, dialektiiçeske materialiizmiin polozeeninyydiiji oobşçestviin azabaidalai yzegdelnyydte, oobşçestviin şinzelgede, oobşçestviin istooriiin şinzelgede xereglelge myn.

Maarks ba Eengelьs eehediingee dialektiiçeske meetodiji xarakterizovaalxadaa dialeektikiin gol zyilnyydiiji formuliirovalhan filoosof Geegeliiiji zaan eşe baridag baihan jym. Gebeş, ene xadaa Maarks ba Eengelьsiin dialeektike bolbol Geegeliiin dialeektiketei adali gehen uşar bolnogyi. Ynendee xadaa Maarks ba Eengelьs bolbol Geegeliiin dialeektikehee tereeniiji myneenei nauuçna tyxeltei bolgoxiin tula, gansaxan le tereenei „racionaalьna zernoojinь" abza Geegeliiin idealiis xalihiinь xajaad, dialeektikiiji saaşanь xygzeehen baina.

„Minii dialektiiçeske meetod xadaa geegelevske meetodhee yndehe huuriaaraa ondoo baixa baitagai, zygeer tereenei sexe protivopolooznostinь bolxo jym. Geegelьde uxaa bodoloi proceess xadaa tereen iji idei geze nereleed, xeterxedee bejee daangi sybjeekt bolgood baixadanь, baigaa jyymiin demiyyrgenь (zoxioogşonь) bolxo jym, terenь xadaa tereenei gadaada—yzegdelenь myn geeşe. Namda xadaa tad heerge, ideaalьna jymenyydei tolgoido oruulagdaza tereen soo *şinedxen baiguulagdahan* materiaalьna jyme myn" geze Maarks xelene. (*K. Maarks*, „Kapitaalai" I toomoi xojordoxi nemeecke xeblelgiin Poslesloovije).

Maarks ba Eengelьs eehediingee materialiizmiiji xarakterizovaalxadaa materialiizmiiji erxedenь oruulhan filoosof bolxo Feijerbaaxiiji zaan eşe baridag zantai baihan jym. Gebeş, ene xadaa Maarks ba Eengelьsiin materiallizm bolbol Feijerbaaxiin materialiizmtai adali gehen uşar bolnogyi. Ynendee xadaa Maarks ba Eengelьs bolbol Feijerbaaxiin materialiizmhaa tereenei „gol zernoojinь" abaad idealiis ba religioozno-etiiçeske xalihiijiinь xolo xajaad, tereeniiji materialiizmiin nauuçna-filosoofsko teoori bolgon saaşanь xygzeehen baina Feijerbaax bolbol gol tylebee materialiist baibaş—materialiizm gehen nerede esergyysedeg baihaniinь medeeze baina. Eengelьs bolbol Feijerbaax „materialistiiçeske" yndehetei baibaş, xuuşan idealiis şydemyydhee halaagyi", „Feijerbaaxiin bodoto idealiizm xadaa bidenerei tereenei eetika ba religiinь filosoofiiiji şinzeze yzexede tere doroo garza jirene". geze negeşe bişe xeledeg baigaa. (*K. Maarks ba F. Eengelьs*, t XIV, n. 652—654)

Dialeektika bolbol „dialeego" gehen greeçeske ygehee garhan jym. Enenь xadaa jarildaa xexe, poleemike xexe gehen udxatai jym. Ertede dialeektika geeşiiji protiivnigai bodoldo baihan protivoreeçinyydiiji eliryylen gargalgaar ynen bodotiiji tuilaxa ba tere protivoreeçenyydiiji dabaza garxa uran şadabariiji xeledeg baigaa. Ertede zarim filoosofuud bolbol uxaan bodoldo baihan protivoreeçenyydiiji eliryylen gargaxa jabadal ba protivopolooзno hanalnuudiiji tulalduulxa jabadal bolbol ynen bodotiiji olxiin egee hain arganь myn geze tooldog baigaa. Uxaan bodoloi ene dealektiiçeske meetod bolbol xozomonь priroodiin yzegdelnyydte delgeryylegdeed baixadaa priroodiiji poznavaalxa dialektiiçeske meetod boloo hen. Ene meetod xadaa priroodiin yzegdelnyydiiji mynxedee xydelze baidag ba xubilza baidagaar xardag, tiigeed priroodiin xygzelte xadaa—priroododo baidag protivoreeçenyydei xygzeltiin rezylьtaad, priroodiin protivopoloozno xysenyydei xaxarilsaanai rezylьtaad myn geze xardag baigaa.

Dialeektike bolbol huuriaaraa metafiizikede sexe protivopoloozno baidag jym.

1. Marksiis *dialektiiçeske meetod* bolbol iimenyyd gol çertaanuudtai baidag:

a) Dialeektika bolbol metafiizikehee protivopolooznoor, priroodiiji beje bejeheenь taharanxai, beje bejeheenь izoliirovanna ba beje bejedee xamaagyi predmeedyyd ba yzegdelnyydei tuşaan bolzo suglarahan jyme bişe, xoorondoo xolbootoi, nege byxeli jyme geze, tereen dotoroo predmeedyyd, yzegdelnyyd xadaa beje bejetejee organiiçeskaar xolbootoi, beje bejeheenь duldiidadag ba beje bejee şaltagaaldag, geze xaradag baina.

Tiimehee dialektiiçeske meetod xadaa priroodа soo negeş yzegdel bolbol, xerbee tereeniiji orşon toirozo baihan yzegdelnyydheenь xolboozyigeer halgaagaad abxada, oilgogdoxogyi geze tooldog baina. Uşaranь xadaa jamarş halbarida baihan jamarş yzegdel xadaa xerbee tereeniiji orşon toirozo baihan ysloovinuudtanь xolbolduulangyi, tedeenheenь halgaagaad xaraxa boloo haa uşar udxagyi jyme bolşozo bolxo baina. Jamarş jyymiiji, xerbee tereeniiji orşon toirozo baihan yzegdelnyydteinь tahalaşagyi xolbogdongioor tereeniiji orşon toirozo baihan yzegdelnyydeerenь şaltagaaluulan xaradag baibal, oilgogdoxoş ba batalan yndehelegdeze şadagdaxa johotoi.

b) Dialeektika bolbol, metafiizikehee protivopolooznoor priroodiiji xaraza priroodа xadaa togtoşohon bi xydelxegyi, nege doroo baişahan ba xubilxajaa bolişohon baidal bişe myn le taharaltagyi xydelze ba xubilaza, taharaltagyi şinelegdeze ba xygzeze baidag baidal geze, tende xododoo nege jyme bii bolzo ba xygzeze, nege jyyme handaraza ba nahaa dyyren xosorozol baidag ba xaar xaradag baina.

Tiimehee dialektiiçeske meetod bolbol jyymiin yzegdelnyyd gansa tedenei xoorondoo xolbootoi ba şaltagaalagdan baidag talahaanь bişe, myn le tedenei xydelze xubilza, xygzeze baidag talahaanь, edenei bii bolzo ba yxeze halaxa talahaanь xaraxiiji erideg baina.

Dialektiiçeske meetodte xadaa yxeze halxa jabadalaa exilze baibaş ene momeentede bata baihanaar xaragdahaniinь şuxala bişe, xerbee ene momeentede bata bişeş baigaahaa, bii bolzo ba xygzeze baihan jabadal nen tyryyn şuxala baidag uşaranь xadaa dialektiiçeske meetodte gansa bii bolzo ba xygzeze baihan jyyme dabagdaşagyi baidag.

„Byxii priroodа xadaa tereenei ton zize xubinuudhaa exilze ton jixe bejenyyd xyrter, toohonhoo exilze naran xyrter protiistahaa (exinei amida kleetoçke—*Red*) exilze xyn xyrter mynxedee bii bololgo ba ygei bololgodo, taharaltagyi uradxalgada, eseltegyi xydeleende ba xubilaltada baidag baina" geze Eengelьs xelene. (myn tende, niuur 484).

Tiimehee, dialeektika bolbol jyymenyyd ba tedenei uxaanai otrazeeninyydiiji jixenxidenь tedenei xoorondoo xolbogdongi, terenei ylxeseldengi, tedenei xydeleendenь, bii bolxo baidag ba ygei bolzo baidag johodonь abdag" geze Eengelьs xelene. (*K. Maarks ba Eengelьs* t. XIV, niuur 23).

b) Dialeektika bolbol metafiizikehee protivopolooznoor, xygzeltiin proceessiiji toogoi xubilaltanuudai şanarai xubilalta gargadaggyi urgaltiin miin proceess bişe—myn tiime bagaxan ba eli bişe toogoi xubilaltahaa eli xubilaltanuudta, yndeheerenь ondoo bolgohon xubilaltanuudta, şanarai xubilaltanuudta oruulxa xygzelte myn, ende xadaa şanarai xubilaltanuud aazamaar bolxo bişe, genete, tyrgen doroo skaçkoobraaznaar nege baidalhaanь nygee baidalda şilzen oroxo jabadalaar boldog baina, xubilaltanuudanь slyçaina boloo bişe, zakonomeerneer, eli bişeer ba aazamaar şanarai xubilaltanuudai suglarhanai uşarhaa boldog johotoi geze xaradag baina.

Tiimehee dialektiiçeske meetod bolbol xygzeltiin proceessiiji kryyg toirohon xydeleen bişe, miin le jabaza yngergehenei dabtahan prostoi dabtalga bişe, xarin uragşaa debzehen xydeleen, deeşee xygzexe liineer jabahan xydeleen, xuuşan şanarai baidalhaa şine şanarai baidalda şilzen orohon, prostoihoo slooznodo, doodo şatahaa deede şatada oroxo udxatai xygzelte geze toolodog baina

„Priroodа xadaa dialeektikiin turşalgiin şuluun myn. Ene turşalgiin tylee yderhee yder byri nemeze baihan ton bajan materiaal ygehen mynee sagai jestestvoznaani bolbol tereegeeree priroodа soo byxii jyyme eses esestee xadaa metafiziiçeskeer bişe, dialektiiçeskeer yiledxegden jabaza baidag geze, ene xadaa mynxedee nege janzaar, xododoo daxin şineer dabtaza baigşa kryygeer erjeldeze baidag bişe, myn le bodoto istooriiiji yngergeze baina geze batalhan baina. Ende xadaa Byxii myneenei organiiçeske miir urgamal ba amida amitad, myn tereşelen xyn xadaa olon millioon zilnyydei torşo soo yrgelzelhen xygzeltiin proceessei produukt myn geze batalan togtoozo, priroodiiji metafiziiçeske yzeleer xaradag jabadalda ton şanga soxiso ygehen Daarviniiji nen tyryyn zaaxa johotoi" geze Eengelьs xelene (myn tende niuur 23)

Dialektiiçeske xygzelte xadaa toogoi xubilaltanuudhaa şanarai xubilaltanuudta şilzen orohon jabadal geze xarakterizovaalxadaa Eengelьs iigeze xelene:

„Fiizikede .. xubilalta byxen xadaa beledee xabaatai toogoi xubilaltahaa bolzo gy, ali jamar negen foormiin xyd leenei toogoi tereende nilyylezdehenei uşaraar toogoi şanarta şilzen orolgo myn, zişeelxede, tyryyşeer uhanai temperatuura xadaa terenei şingen duhal baidaldanь jamarş xamaagyi baidag gebeş, şingen uhanai temperatuuriin jixe bolxo ba baga bolxotoi xamta tusagaar momeent bolzo, uhanai baidal xubilza, uhan xadaa nege gebel—uural bolzo, ygei gebel—mylihen boldog baina... Plaatinova proovolkiin gerel ygexiin tula tookiin xysenei todorxoi miinimym xeregtei baidag, metaall byxende xailaxa eeriinь dulaan bii baidag; manai medelde baihan arganuudaar xaraata temperatuuriiji xyseze şadaxa baixadamnai şingen zyil byxende myn baigaa davleeniiinь xaba soo xyrelgiin gy, ali busalalgiin eeriinь todorxoi tooçko baidag johotoi; esestee gaaz byxende xaraata davleeni ba xyrelgeerenь tereeniiji şingen baidalda oruulza bolxo kritiiçeske tooçko baidag baina. Fiizikiin konstaantanuud gedeg bolbol (nege baidalhaanь nygee baidalda şilzen orolgiin tooçko—*Red*.) jixenxi xubida ysloovoi tooçkonuudai nerehee ondoo jyyş bişe. Ende xadaa xydeleende toogoi (xubilalta) nemelte gy, ali baga bolgolto xehen jabadal xaraata bejiin baidalda şanarai xubilalata ga guuldag baina. Ende, tiimehee, too bolbol şanarta şilzen orono (myn tende, niuur 527 528).

Saaşaa, xiimede oroxodoo Eengelьs iigeze yrgelzelyylne:

„Xiimiiji toogoi sostaavai xubilaltiin vlijaaniaar bolhon bejenyydei şanarai xubilaltanuud tuxai nauuka geze nerlexede bolxo. Eneeniiji Geegelь eeree medehen baigaa... Kisloroodiiji abza xarajii: xerbee ende moleekyyla bolon jyriinxide adali xojor bişe gurban aatomai negedxegdee haa, manai urda jyriin kisloroodhoo eeriingee yne ba xysen xojorooroo todorxoi ondoo beje—ozoon gedeg garza jirene. Kisloroodoi, azoot ba seera gexe metenyydtei xudxaldaza, tedenei beje byxeniinь bişe byxii bejenyydhee şanaraaraa ondoo beje ygedeg eldebiin propoorconuud tuxai jyy xelxe johotoibi" (myn tende niuur 528).

Esestee, Geegeliiiji tuxaaraa xaraaza baigaad tere doroo tereeni medeeze mederelgyi miirei caarstvahaa oçyşçeeni in caarstvada, organiiçeske bişe miirei caarsvahaa organiiçeske azabaidalai caarstvada şilzen orolgo, şine baidalda orohon—skaçook myn gehen polozeniiiji abiaagyi niuusaar abhan Dyyringiiji kritkovaalxadaa, Eengelьs iigeze xelene:

Eneş geegelevske xemei xarilsaanai yzlovoi liini geeşeb şuu, ende onso toogoi nemelte gy, ali xorolto bolbol todorxoi yzlovoi pyynktnyydte *şanarai skaçook* gargadag jym, zişeelxede, xerbee uhiiji xalaaxa gy, ali xyrgexe boloo haa busalalgiin ba xyrelgiin tooçko xadaa normaalьna davleeniiin baihan sagta şine agregaatna baidalda oroxo yyzelenь bolzo, toogoi şanartaa şilzen orohon jabadal bolno" (myn tende, niuur 45 46).

e) Dialeektika bolbol metafiizikehee protivopolooznoor priroodiin predmeedyyd, priroodiin yzegdelnyyd bolbol dotoroi protivoreeçinyydtei baidag geze toolodog baina, uşaranь xadaa edenerenь eehediingee otricaatelьna ba poloziitelьno talatai eehediingee yngerhen yjetei ba jireedyitei, eehediingee hyneze ba gaa ba xygzeze baihan talatai baidag jym, ene protivopolooznostinuudai temesel, xuuşan ba şine xojoroi xoorondoxi temesel, hyneze baigaa ba tyren urgaza baigaa xojoroi xoorondoxi temesel, hyneze baigaa ba xygzeze baigaa xojoroi xoorondoxi temesel bolbol xygzeltiin proceessei dotoroinь udxa toogoi xubilaltiin şanarai xubilaltada orolgonoi dotoroinь udxa bolodog jym.

Tiimehee, doodo şatahaanь deede şatadaa xyrter jabaxa xygzeltiin proceess xadaa yzegdelnyydiiji nege zigde taaruuxanaar delgeryylen jabuulxa johoor bişe, predmeedyydte, yzegdelnyydte xabaadangi baigaa protivoreeçinyydiiji uudalan gargaxa johoor, ene protivoreeçinyydeer huuri barimtalan jabaza baigşa protivopoloozno tendecenyydei „temeseliiji" yngergexe johoor jabadag geze dialektiiçeske meetod toolodog baina.

„Dialeektika bolbol eeri ngee gol udxaar xadaa protivoreeçinyydiiji *predmeedyydei bodoto udxaaranь* şinzeze yzexe şinzelge myn" geze Leenin xelene. (*Leenin*, „Filosoofsko debternyyd", niuur 263)

Myn saaşanь:

„Xygzelte bolbol protivopolooznostinuudai „temeselenь" myn" (*Leenin*, t. XIII, 301 niuur).

Marksiis dialektiiçeske meetodei gol çertaanuud tobşoor abxada iime geeşe.

Obşçeestvenne azabaidaliiji şinzexe, oobşçestviin istooriiiji şinzexe jabadalda dialektiiçeske meetodei polozeeninyydiiji delgeryylelge jamar ugaa jixe udxatai baihaniiji, ene polozeeninyydiiji oobşçestviin istoorido, proletariaadai paartiiin praktiiçeske jabuulgada xereglelgiin jamar ugaa jixe udxatai baihaniiji oilgoxonь berxetei bişe baina.

Xerbee jyrtense deere izoliirovalagdahan yzegdelnyydei ygei haanь, xerbee byxii yzegdelnyyd xadaa xoorondoo xolbogdongi ba beje bejedee ysloovi gargaza ygedeg jym haanь, istooridoxi obşçeestvenne stroi byriiiji ba obşçeestvenne xydeleen byriiiji nege zarim istooriguudai yseen bişe xedegte adal aar „mynxiin ynen sexiiji" barin xaraxa bişe gexe gy, ali ondoo jamar negen zoriuuta abhan idein talahaa xaraxa bişe, ene obşçeestvenne stroiji ba ene obşçeestvenne xydeleeniiji bii bolgozo gargahan ysloovinuudai talahaa xaran segnexe johotoinь eli baina.

Bogool ezelelgiin stroi xadaa myneenei ysloovinuudai baixada, udxa uşargyi jabadal, jesteestvenne bişe, teneg jabadal bolxo baina. Bogool ezelelgiin stroi zadaran unaza baigaa erte-balar sagai obşçiinno stroin ysloovinuudai baixa sagta, ton oilgogdomoor ba zakonomeerne yzegdel myn geeşe, uşaranь xadaa erte balar sagai stroitoi sasuulbal alxam uragşaa dabxihan jabadal bolxo baina.

Byrzyaazna-demokratiiçeske respyybliki iji erilge bolbol cariizmiin ba byrzyaazna oobşçestviin baiza baihan yjede, zişeenь 1905 ondo. Rossiido xadaa ton oilgogdomoor, zyb ba revoliycioonno erilte baihan jym, uşaranь xadaa tere yjede byrzyaazna respyyblike xadaa alxam uragşaa dabxihan jabadal bolxo baigaa.

Byrzyaazna-demokratiiçeske respyybliki iji erilte bolbol SSSR-dexi manai myneenei ysloovinuudai baixa sagta udxa uşargyi ba kontrrevoliycioonno erilte myn geeşe, uşaranь xadaa byrzyaazna respyyblike bolbol soveed respyybliketei sasuulbal alxam gedergee suxarihan jabadal bolno.

Byxii jyyme xadaa ysloovinuud, baira ba saghaa duldiidaxa johotoi.

Obşçeestvenne yzegdelnyydte iime *istoriiçesxe* xandalgagyigeer istooriiin tuxai nauukiin baizaş baixa ba xygzexeş argagyinь oilgosto, uşaranь xadaa gansa iimel xandalga istoriiçeske nauukiiji slyçainostьnuudai exi zaxagyi xaaos bolxo jabadal ba udxa uşargyi endyyrelnyydhee syleelexe baina.

Saaşaa. Xerbee miir bolbol taharaltagyi xydeleen ba xygzeltede baiza baidag xadanь, xerbee xuuşanai jyyme hynexe ba şine jyyme urgan garza baixa jabadalai xygzeltiin zakoon myn xadanь „xydelgeşegyi" obşçeestvenne joho zuram, engei ymsiin ba eksploataaciin „mynxe priincip", tariaaşadiiji pomeeşçigyydte, xydelmerişediiji kapitaliistnuudta medegdeze baixa gehen „mynxe idei" gegşe xadaa ogto ygei bolhoniinь eli geeşe.

Tiimehee eeriingee tere sagtaa feodaalьna stroiji kapitaliis stroin helgehende adaliaar kapitaliis stroiji socialiis stroigoor helgeze bolxo baina.

Tiimehee, odoo sagta diilengi xysen baibaş, saaşadaa xygzexejee bolihon, oobşçestviin sloinuudta orijentiroovko abxa bişe, ene momeentede diilenxii xysen boloogyi baigaaş haa xygzeze baihan, jireedyitei baihan sloinuudta orijetiroovko abxa xeregtei.

Yngerhen zuunzilei najaad onuudta naroodniguudtai marksiistnuudai temeseze baixa epooxodo Rossiido proletariaad bolbol amitan zonoi ugaa diilenxi olon talanь baihan ymsiin tariaaşadtai sasuulabal ton bagaxan talanь baihan jym. Gebeş, proletariaadai angi bolon xygzeze baixada angi bolxo tariaaşad bolbol zadaran unaza baihan baina. Soxom proletariaadai angi bolon xygzeze baihan tuladanь marksiistnuud bolbol proletariaad a orijentiroovko abhan baina. Marksiistnuud eki dyvree ygei geeşe, uşaranь xadaa medeezeer, proletariaad bolbol ton baga xysen baihanaa, xozomonь tyryy zergiin istoriiçeske ba politiiçeske xysen bolon urgahan baina.

Tiimehee poliitikada endyyrexegyin tula, gedergee xarangyi, xarin uragşaa xaraxa xeregtei.

Saaşaa. Xerbee udaaxan toogoi xubilaltanuudai, tyrgen ba genetiin şanarai xubilaltanuudta şilzen oroxo jabadalai xygzeltiin zakoon bolxo xadanь, daralagdagşa anginuudaar xegdegşe revoliycioonno perevorooduud bolbol ton jesteestvenne ba erxebişe bolxo yzegdel myn baihaniinь eli.

Tiimehee, kapitaliizmhaa socialiizmda oroxo jabadal ba xydelmerişen angiiji kapitaliis daralaltahaa syleelexe jabadal xadaa udaaxan xubilaltanuudai zamaar bişe refoormnuudai zamaar bejelyylegdexe bişe, gansal kapitaliis stroiji bolxo xubilalta xehenei zamaar, revoliyyciin zamaar bejelyylegdexe johotoi.

Tiimehee, poliitikada endyyrexegyin tula refoormiist bişe, revoliycioneer baixa xeregtei.

Saaşaa. Xerbee xygzelte xadaa dotoroi protivoreeçinyydiiji uudalan gargaxa johoor, ede protivoreeçinyyd deere yndehe barimtalan myn protivoreeçinyydiiji tuilaza garxiin tulada ene protivopoloozno xysenyydiiji tulasalduulxa johoor bolodog xadanь, proletariaadai angiiin temesel xadaa jesteestvenne ba erxebişe bolxo yzegdel myn baihaninь eli.

Tiimehee kapitaliis zuramai protivoreeçinyydiiji daldalxagyi, tedeniiji eliryylen gargaxa ba zadalaxa xeregtei angiiin temeseliiji untaraaxagyi, xarin esestenь xyrgexe xeregtei.

Tiimehee, poliitikada endyyrexegyin tula proletariaad ba byrzyaazii xojoroi intereesyydiiji taaralduulxa refoormiis poliitika bişe, kapitaliizmiiji socialiizm oruu „şingen oroxo" gehen soglaçaatelьske poliitika bişe, ebsereşegyi angiiin proletaarske poliitkiiji barin jabuulxa xeregtei.

Marksiis dialektiiçeske meetodei xereg bolbol xerbee tereeniiji obşçeestvenne azabaidalda, oobşçestviin istoorido abza xereglee haa tiime baina geeşel daa.

Marksiis filosoofsko materialiizmiiji abxa boloo haa ene xadaa huuriaaraa filosoofsko ideoliizmda sexe protivopoloozno baidag jym.

2) Marksiis filosoofsko *materialiizm* bolbol iimenyyd gol çertaanuudtai baidag:

a) Miir xadaa „absoliyytno idein", „mirovoi dyyxiin" „uxaan mederelei" bodoto bejee olohon uşar geze toolodog idealiizmhaa ton ondoogoor Maarksiin filosoofsko materialiizm bolbol miir xadaa eeriingee udxa şanaraaraa *materiaalьna* baidag, miir deere baigaa olon janziin yzegdelnyydii xadaa xydelze baigaa mateeriiin eldeb şinzenyydenь, yzegdelnyyde

(*Yrgelzelelenь 3-daxi niuurta*)

*)Ene dyrbedexi glavaagai exinь ynenei № 286 garhan.

YRGELŽELEL

dialektiiçeske meetodeer togtoogdomol, vzaiimno xolboo barihan ba vzaiimno obysloovlennostinь xadaa xydelže baigaa mateeriiin zakoonomeernostihoo garhan jym, miir xadaa mateeriiin xydeleenei zakoonoi johoor xygžedeg ba „jamarş mirovoi dyyxiiji“ xereglexe ygei geeşe.

„Materialiis yzel bolbol priroodiiji tere jamar baigaab, baihan johooronь xydee talahaa jamarş nemelte oruulangyigeer proosto oilgoxo jabadal myn“ geže Eengelьs xelene. (*K. Maarks ba Eengelьs*, t. XVI, n. 651)

„Miir xadaa byxiihee gansa, burxadai xeneerenş ba xynyydei xeneerenş bii bolgogdohon bişe, xarin zakonomeerneer dyleten ahaža baidag ba zakonomeerneer untaraža baidag mynxedee amida gal xebeeree baihanş, baiža baigaaş ba baixaş johotoi“ gehen udxatai erte sagai filoosof bolxo Gerakliit geeşiin materialiis yzeliiji durdan, Leenin iigeže xelene: „Dialektiiçeske materialiizmiin naçaalanuudai ton hain nairuulga“. (*Leenin*, Filosoofsko debternyyd, n. 318).

b) Gansal manai uxaan mederel reaalьna baidag, materiaalьna miir, betijee, priroodo xadaa gansal manai uxaan-medeelelde, manai oşçyşçeenide oilgomžodo baidag geže batalagşa idealiizmhaa ton ondoogoor, marksiis filosoofsko materialiizm xadaa mateeri, priroodo, betijee bolbol uxaan mederelde xamaagyi ba tereenhee gaduur baidag objektiivno reaalьnostь myn geže, mateeri xadaa perviiçne bolxo jym, jyyb gexede ene bolbol oşçyşçeeniiin, oilgomžiin, uxaan mederelei istooçnigiinь myn geeşe, uxaan mederel xadaa vtoriiçno, proizvoodno bolxo jym, jyyb gexede ene bolbol mateeriiin otražeeninь, betijeegei otobražeeninь bolxo geeşe, uxaan bodol bolbol eeriingee xygželtede deede şatiin haižaraliiji xysehen mateeriiin—produuktenь myn, tiimede uurag tarxiiin—produukt, uurag tarxi xadaa uxaabodoloi oorganiinь myn, tiimiin tula bydyylig endyyrelde oroxoo hanaagyi xadaa uxaabodoliiji mateerihee halgaaža bolxogyi gehenhee yndehe barimtaldag baina.

„Byxii filosoofiiin xamagai deede asuudalanь xadaa uxaabodoloi betijeede, dyyxiin priroododo xandaxa xandalgiin tuxai asuudal myn bolno. Filoosofuud bolbol ene asuudalda jamar xariuu ygeeb, tereegeeree xojor jixenyyd laagerь bolžo halahan jym. Dyyx bolbol priroodohoo urid baihan gegşedenь *idealiis* laagerь bolžo, priroodiiji exiniinь geže toologşodonь *materialiizmiin* eldeb janziin şkoolnuudta niaaldahan jym“ geže Eengelьs xelene (*K. Maarks*, Tyyberilhen zoxioolnuud I t. n. 329).

Myn, saaşaa:

„Bidenei eehediimnai bagtalsaxa veşçeestvenne mederen oilgogdožo abtaxa niuur xadaa gansaxan bodoto miir myn... Manai uxaan mederel ba uxaabodol bolbol xediiş oilgogdoxo bişeer xaragdaxa baibaş, veşçeestvenne jyymiin, bejete jyymiin oorgan bolxo uurag tarxiiin produukt myn geeşe. Mateeri xadaa dyyxiin produukt bişe, dyyx eeree mateeriiin deede produuktanь myn“ (myn tende, n. 332).

Mateeri ba uxaabodoloi tuxai asuudaliiji durdan, Maarks iigeže xelene:

„*Hanan bodožo baigşa mateerihee uxaabodoliiji halgaaža bolxogyi.* Mateeri bolbol byxii xubilaltanuudai sybjeektenь myn geeşe“ (myn tende, n. 302).

Marksiis filosoofsko materialiizmiiji xarakterizovaalan Leenin iigeže xelene:

„Materialiizm bolbol uxaabodolhoo, mederelhee, oopedhoo duldiidaxagyi objektiivna reaalьna betijeeji priznavaaldag baina... Uxaan mederel... xadaa betijoogei gansa otražeeninь myn bolžo, hain boloo sagtaa baragtai zyb (adekvaatna, ideaalьno lab—terenei otražeeninь bolxo jym)“ (*Leenin*, t. XIII, n. 262—267).

Myn saaşaa:

a) „Manai bejiin mederdeg oorganuudta xandan xyreže oşçyşçeeni gargagşa jyyme xadaa mateeri myn geeşe; bidenerte oşçyşçeeni gargan xandagşa objektiivna reaalьnostь xadaa mateeri myn... Mateeri, priroodo, betijee, fiziiçeske jyme xadaa perviiçno bolžo, dyyx, uxaan mederel, oşçyşçeeni, psixiiçeske jyyme xadaa vtoriiçno bolxo johotoi“ (tende, n. 119—120).

b) „Miirei kartiina xadaa mateeriiin jamaraar xydelže ba „*mateeriiin jamaraar bodožo*“ baihanainь kartiina myn geeşe“ (tende, n. 228)

c) „Uurag tarxi bolbol uxaanai oorgan myn“, (tende, n. 125).

c) Miirei ba terenei zokonomeernostinuudiiji priznavaalxa argiiji arsadag, manai medelnyydei ynen bodoto baihanda etigeleggyi, objektiivna iistiniiji priznavaaldaggyi, miir xadaa nauukaar xežeedeş poznavaalagdaža şadagdaxagyi, „eere dotoroo jyymenyydeer“ dyyrenxei baidag geže toolodog idealiizmhaa ton ondoogoor marksiis filosoofsko materialiizm bolbol miir ba terenei zakononeernostinuud gyised poznavaalagdaxa, oopedoor ba praaktikaar şalgagdahan priroodiin zakoonuud tuxai manai medelnyyd, objektiivna iistiinilin udxatai medelnyyd xadaa ynen bodoto baidag geže miir deere poznavaalagdaxagyi jyymenyyd geže baixa ygei, nauuka ba praaktikiin xysenyydeer baitaraa iliryylegdeže ba poznavaalagdaxa johotoi yşee poznavaalagdaagyi jyymenyyd bii gehen yndehe barimtaladag baina.

Miirei poznavaalagdaxagyi tuxai ba poznavaalagdaxagyi „eere dotoroo jyymenyyd“ gehen Kaantiin ba bişe idealiistnuudai polozeeninyydiiji kritikovaalža ba materialiizmiin medeeže manai medelnyydei ynen bodoto tuxai baihan polozeeniiji xamagaalan, Eengelьs iigeže bişene:

„Ede ba bişeş byxii filosoofsko aasanuudiiji egeel erid şangaar arsaža buta soxihon jabadal xadaa praaktikada myn le eksper meentede ba promiişlennostьde baina geeşe. Xerbee bidenerei priroodiin myn baigaa yzegdeliiji manai oilgolgiin zyb baihaniiji, bidenerei tereniiji eehedee yiledberilže, tereenei ysloovihoonь gargaža, tereniiji manai zorilgiiji byteexe xeregte jabaxiiji baadxaža baihan jabadal araa batalža şadahan xadamnai kaantovska barigdaşagyi „eere dotoroo jyymenyydei“ ogto ygei bolxo saganь jirene. Adaguusadai ba urgamalnuudai bejenyydte bii bolžo garxa ximiiçeske veşçestvoonuud xadaa organiiçeske xiimiiin tedeniiji negeniinь xoinohoo nygeediin beledxeže gargaagyi baixada kaantovska „eere dotoroi jyymenyyd“ mete xebeereel ylexe baihanaa tereenhee xoişo bolxotoi xamta „eere dotoroi jyyme“ xadaa manda xeregtei jyyme bolhon baina. Žişeelxede, alizaarin geže mareeniin budalgiin veşçestvoo, tereeniiji mynee bidenei pooli soo urguuldag mareeniin yndehenhee abxaa boližo byri xyngen ba xiamdaar şuluu nyyrhenei dabirxaihaa abdag boloobdi. Kopeernigei naranai sisteeme gurban zuun žil soo ton labtai gipooteze baibaş, gipooteze johodool yldeže baihan baina. Leverrьjee geeşiin ene sisteem in medeenyydeer yşee nege ondoo planeete baixa johotoi geže gansa batalhan bişe, myn terenei ogtorgoin xizaarta ezeleže baihan daidiiji toolon gargaža todorxoilhon baina, terenei hyylde Gallee geeşiin tere planeetiiji bodotoor olžo, Kopeernigei sisteeme batalagdahan jym“. (*K. Maarks*, Tyyberlehen zoxioolnuud, t. I, n. 330).

Bogdaanov, Bažaarov, Jyskeeviç ba bişe Maaxiin taliiji barigşadiiji fideiizmde orohoniinь tylee zemelže, materialiizmiin priroodoxi zakoonomeernostinuud tuxai manai nauuçna medelnyyd xadaa ynen bodoto geeşe, nauukiin zakoonuud bolbol objektiivna iistiine myn baixa johotoi gehen medeeže polozeeninyydiiji xamagaalan, Leenin iigeže xelene:

„Myneesagai fideiizm xadaa nauukiiji oroidoo arsan buruuşaanagyi; ene nauukiin gansa „ugaa yngeryy preteenzenyydiiji“ arsan buruuşaaža, soxom objektiivna iistiiniiji xysehen preteenziijinь arsana. Xerbee (materialiistnuudai bodoloor), objektiivna iistiiniin bii baixada, xerbee jestestvoznaaniiin xynei „ooped“ gadaada miiriiji otražaalan xaruulža baigaa xadanь, gansa ene xadaa manda objektiivna iistiiniiji ygeže şadaxa baigaa haa jamarş fideiizm xelseegyi arsagdan ygei bolxo johotoi“. (*Leenin*, t. XIII n.102)

Marksiis filosoofsko materialiizmiin xarakteerne çertaanuud iime geeşe.

Filosoofsko materialiizmiin polozeeninyydiiji, obşçeestvenno azabaidaliiji şinžexe jabadalda, oobşçestviin istooriiiji şinžexe jabadalda delgeryylelge jamar zergiin jixe udxatai baihaniinь ede polozeeninyydiiji oobşçestviin istooriido proletariaadai paartiiin praktiiçeske jabuulganuudta xereglelge xadaa jamar zergiin jixe udxatai baihaniinь ton oilgomžotoi bolno.

Xerbee priroodiin yzegdelnyydei xolboo barisaanь ba tedenei vzaiimno obysloovlenno baihan jabadalanь priroodiin xygželtiin zakonomeernostinь myn baigaa xadanь, tereenhee obşçeestvenno azabaidalai yzegdelnyydei xoorondoo xolboo barisaatai ba vzaiimno obysloovlenno baihan jabadal xadaa myn tereşelen slyçaina xereg bişe, oosçestviin xygželtiin zakonomeernostь myn geeşe.

Tiimehee obşçeestvenno azabaidal, oobşçestviin istoori bolbol „slyçainostinuudai“ suglaralga bolxoo bolino, uşaranь xadaa oobşçestviin istoori bolbol oobşçestviin zakonomeerno xygželtenь bolžo, oobşçestviin istooriiiji şinžexe jabadal nauuka bolno.

Tiimehee proletariaadai paartiiin praktiiçeske jabuulganь xadaa „tyryy ilgarahan niuurnuudai“ hain xyselengyyd, „raazumai“, „jyrenxii bygediin moraaliiin“ eriltenyydeer yndehe barimtalxa johotoi bişe, oobşçestviin xygželtiin zakonomeernostinuud ba ede zakonomeernostinuudiiji şinžexe şinželge deere yndehe barimtalaxa johotoi.

Saaşaa. Xerbee miir poznavaalagdaža bolxo ba priroodiin xygželtiin zakoonuud tuxai manai medelei ynen bodoto medelnyyd baiža, objektiivna iistiiniin udxatai baigaa, xadanь, endehee obşçeestvenne azabaidal, oobşçestviin xygželte xadaa myn tereşelen poznovaalagdaxa baiža, oobşçestviin xygželtiin zakoonuud tuxai nauukiin medeenyyd bolbol ynen bodoto medelnyyd baiža, objektiivna iistiiniin udxatai baixa johotoi.

Tiimehee, oobşçestviin istooriiin tuxai nauuka bolbol obşçeestvenno azabaidalai yzegdelnyydei xediiş sloožno baigaa haanь, biologi şingi tob todorxoi nauuka bolžo oobşçestviin xygželtiin zakoonuudai praktiiçeskaar xeregleže şadaxa nauuka bolžo bolno.

Tiimehee, proletariaadai paarti xadaa eeriingee praktiiçeske jabuulgada jamar—negen slyçaina motiivuudaar xytelberii xexe bişe, oobşçestviin xygželtiin zakoonuudaar ede loozungnuudai praktiiçeske viivodeer xytelberi xexe johotoi.

Tiimehee, socialiizm bolbol xyn tyrelxitenei jireedyin hain baidaliiji xysehen meçtaa baihanaa nauuka bolno geeşe.

Tiimehee, nauuka ba praktiiçeske jabuulga, teoori ba praaktika xojoroi xoorondoxi xolboo barisaa, tedenei negedelenь xadaa proletariaadai paartiiin zamiijinь xytelegşe odoniinь bolxo johotoi.

Saaşaa. Xerbee priroodo, betijee, materiaalьna miir perviiçne baiža uxaan mederel, uxaa bodol vtoriiçno, proizvoodno baiža xerbee materiaalьna miir xynei uxaan mederelhee duldiidangyi baihan objektiivna reaalьnostь baiža, uxaan mederel xadaa ene objektiivna reaalьnostiiin otražeeninь baihan xadanь, oobşçestviin materiaalьna azabaidal, terenei betjee xadaa myn tereşelen perviiçne, terenei dyxoovno azabaidalanь vtoriiçno, proizvoodno baixa johotoi jym. Oobşçestiin materiaalьna azabaidal bolbol xynei hanai xyselhee duldiidaxagyi baihan objektiivna reaalьnostь myn geeşe. Oobşçestviin dyxoovno azabaidalanь xadaa ene objektiivna reaalьnostiin otražeeninь, betijeegei otražeeninь myn geeşe.

Tiimehee, oobşçestviin dyxoovno azabaidalai formirovaalagdaxa ug istooçnigiinь obşçeestvenno ideinyydei, obşçeestvenne teoorinuudai, politiiçeske yzelnyydei, politiiçeske yçreždeeninyydei bii bolxo ug istooçnigiinь tede ideinyyd, teoorinuud, yzelnyyd, politiiçeske yçreždeeninyyd soo bederexe xeregtei bişe, oobşçestviin materiaalьna azabaidalai ysloovinyyd soo, obşçeestvenne betijee soo bedirexe xeregtei. Ene ideinyyd, teoorinuud, yzelnyyd ba bişe byxiinyyd bolbol tedenei otražeeninь myn geeşe.

Tiimehee, xerbee oobşçestviin istooriiin eldeb yjenyydte eldebiin obşçeestvenne ideinyyd, teoorinuud yzelnyyd, politiiçeske yçreždeeninyyd xaragdadag baiža, xerbee bogool ezelelgiin stroin baixada—nege ondoo obşçeestvenne ideinvyd, teoorinuud, yzelnyyd, politiiçeske yçreždeeninyyd baiža, feodaliizmiin baixadaa—nygeede, kapitaliizmiin baixada—gurbadaxi baihan xadanь ene xadaa, tede ideinyyd, teoorinuud, yzelnyyd, politiiçeske yçreždeeninyydei „priroodoor“, „svoistvoor“ tailbarilagdaxa bişe, obşçeestevenne xygželtiin eldeb yjenyydexi oobşçestviin materiaalьna azabaidalai eldebiin ysloovinuudaar tailbarilagdaxa johotoi.

Eneentei xolbolduulan Maarks bolbol iigeže xelene:

„Xynyydei betijeeji tedenei uxaan mederelenь todorxoildog bişe, xarin tedenei obşçeestvenne betijeenь uxaan mederelijinь todorxoildog jym“. (*K. Maarks*, Tyyberilehen zoxioolnuud, t. I, n. 269).

Tiimehee, politikada endyyrexegyin ba xoohon meçtaatelьnuudai baidalda oroxogyin tulada proletariaadai paarti bolbol eeriingee jabuulgada otvleçioonno „xyn amitanai raazumai priincipyydhee yndehee barimtalxa bişe, obşçeestvenne xygželtiin şiidxexii xysen bolxo oobşçestviin materiaalьna azabaidalai konkreetne ysloovinuudhaa yndehee barimtalxa johotoi. „Aguu jixe xynyydei“ hain xyselengyydhee bişe, oobşçestviin materiaalьna azabaidalai xygželtiin reaalьna xeregselnyydhee yndehee barimtalxa johotoi baina.

Ytopistnuudai, tereen soo naroodniguud, anarxiistnuud ba eseernyydei unahan jabadalanь oobşçestviin xygželtede, tereenei materiaalьna azabaidalai ysloovinuudai xamagai tyryyşiin rooliiji ezelen baihaniiji priznavaalangyi, idealiizm oruu unaža, eehediingee praktiiçeske jabuulgiiji oobşçestviin materiaalьna azabaidalai xygželtiin xeregselnyydeer huuri barimtalan tabaagyi, tedeenhee duldiiduulangyi, tedeende esergyygeer, reaalьna azabaidalhaa taharanxai „ideaalьna plaanuud“ ba „byxiiji bagtaagşa projeektnuudaar“ huuri barimtalan baiguuldag jabadalhaanь tailbarilagdaxa baina.

Marksiizm-leniniizmiin xysenь ba mynxe baixanь terenei xetedeeş oobşçestviin reaalьna baidalhaan taharangyi, eeriingee praktiiçeske azajabuulgada soxom oobşçestviin baidalai xygželtiin xeregselde tulguuri xedegte baidag baixa.

Maarksai ygenyydhee obşçeestvenne ideinvyd, teoorinuud, politiiçeske yzelnyyd, politiiçeske yçreždeeninyyd xadaa oobşçestviin azabaidalda jamarş xamaagyi, obşçeestvenno betijeede, oobşçestviin azabaidalai materiaalьna ysloovinuudai xygželtede gedergee nyleelxegyi geže xarin oilgožo bolxogyi. Bidener ende mynee deeree obşçeestvenne ideinyydei, teoorinuudai, yzelnyydei, politiiçeske yçreždeeninyydei *ug garhanainь*, tuxai, tedenei *bii bolhonoi* tuxai oobşçestviin dyxoovno azabaidal xadaa terenei materiaalьna azabaidalai ysloovinuudiiji xaruulhan otražeeniiin tuxai xelsehen bainabdi. Obşçeestvenne ideinyydei, teoorinuudai, yzelnyydei, politiiçeske yçreždeeninyydei *udxa şanarai* tuxai abxa boloo haa, tedeenei istooridoxi rooliiji abxa boloo haa, istoriiçeske materialiizm bolbol tedeniiji oroidoo otricaaldaggyi, xarin tedenei oobşçestviin azabaidalda, oobşçestviin istooriido ton şuxala *roolьtoi* ba udxa şanartai baihaniiji temdegledeg baina.

Oşçeestvenne ideinyyd ba teoorinuud eldebiin baidag jym. Eeriingee nahiiji dyyrehen ba oobşçestviin nahaa dyyren xosorožo baigaa xysenyydei intereesyydiiji xamagaalagşa xuuşan ideinyyd ba teoorinuud bii geeşe. Tedenei udxa şanaranь jyyb gexede tede xadaa oobşçestviin xygželtede, tereenei uragşaa debžexe jabadalda haalta xedeg baina. Oobşçestviin tyryy xysenyydei intereesiiji xamagaalagşa şine, tyryy ideinyyd ba teoorinuud bii geeşe. Tedeenei şanaranь jyyb gexede tede xadaa oobşçestviin xygželtiiji, tereenei uragşaa debžexe jabadaliiji xyngeldeg. Tiixede oobşçestviin materiaalьna azabidalai xygželtiin xeregselnyydiiji byri todoor otražaalxa byriee tedeenei udxa şanaranь byri jixedexe bolno.

Şine obşçeestvenne ideinyyd ba teoorinuud bii bolxodoo gansa oobşçestviin materiaalьna azabaidalai xygželtiin oobşçestviin urda şine zorilgonuudiiji tabihanai hyylde bii bolžo gardag jym. Zygeer, tede bolbol bii bolhonoigoo hyyleer oobşçestviin uragşaa debžexe jabadaliiji xyngelxe oobşçestviin materiaalьna azabaidalai xygželteer tabigdahan şine zorilgonuudiiji bejelyylxe jabadaliiji xyngelxe ton serьjoozno xyseniinь boldog baina. Ende xadaa şine ideinyydei, şine teoorinuudai, şine politiiçeske yzelnyydei, şine politiiçeske yçreždeeninyydei aixabtar jixe emxidxegşe, mobilizovaalagşa ba şinedxen baiguulagşa udxa şanaranь garža jirene geeşe. Şine obşçeestvenne ideinyyd ba teoorinuud bolbol oobşçestvede xeregtei tuladaal, tedeenei emxidxegşe, mobilizovaalagşa ba şinedxen baiguulagşa xydelmerigyigeer oobşçestviin materiaalьna azabaidalai xygželtede tulaža jirehen zorilgonuudiiji bejelyylxe *argagyi* xadanь bii boldog baina. Oobşçestviin materiaalьna azabaidalai xygželteer tabigdahan şine zorilgonuudai baaža deere bii bolood, şine oobşçestviin ideinyyd ba teoorinuud bolbol eehedee xargii gargaža arad maassiin dostojaaninь boldog, tedeniiji oobşçestviin hyneže ba han xysenyydei urdahaa esergyysyylen mobilizovaalža, tiimede oobşçestviin materiaalьna azabaidalai xygželtede haalta xeže baihan oobşçestviin hyneže baihan xysenyydiiji xymeriyylen unagaaxa jabadaliiji xyngelene geeşe.

Oobşçeestvenne betijeegei xygželtiin, oobşçestviin materiaalьna azabaidalai xygželtiin tulaža jirehen zorilgonuudai baaža deere bii bolood obşçeestvenne ideinyyd, teoorinuud, politiiçeske yçreždeeninyyd bolbol oobşçestviin materiaalьna azabaidalai tulaža jirehen zorilgonuudiiji şiidxexe jabadaliiji eseestenь xyrgexiin ba materiaalьna azabaidalai saaşadaa xygžeže şadaxa bolxo xeregtei ysloovinuudiiji bii bolgood, obşçeestvenne betijeede, oobşçestviin materiaalьna azabaidalda eehedee xožomonь nyleeldeg.

Eneentei xolbolduulan Maarks iigeže xelene:

„Teoori bolbol maassanuudiiji ezeleže abxatajaa xamta, materiaalьna xysen boldog jym (*K. Maarks ba Eengelьs*, t. I. n. 406)

Tiimehee, oobşçestviin materiaalьna azabaidalai ysloovinuudta nyleelexe arga olxiin tula, tedenei xygželtiin tyrgedxexiin tula, tedenei haižaralgiiji tyrgedxexiin tula, proletariaadai paarti bolbol oobşçestviin materiaalьna azabaidalai xygželtiin xeregselnyydiiji zybeer otražaalxa oobşçestvenne teoorihoo, obşçeestvenne ideihee tulguurilaxa johotoi. Ene obşçeestvenne teoori ba ideinь xadaa aradai yrgen maassanuudiiji xydeleende oruulža şadaxa, tedeniiji mobilizovaalaža şadaxa ba reakcioonno xysenyydiiji zada soxixoor belen baigaa ba oobşçestviin tyryy xysenyydte xargii gargaža ygexe proletaarska paartiiin aguu jixe aarmiiiji emxidxeže şadaxa johotoi.

„Ekonomiistnuud“ ba menьşeviigyydei unalganь xadaa tyryy teooriiiji, tyryy ideinyydiiji mobilizovaalxa, emxidxexe ba şinedxen baiguulxa rooliijinь tedenei priznavaalaxagyi jabadalaaranь tailbarilagdana geeşe, tedener bolbol vylьgaarna materialiizm oruu unan orožo tyryy teooriiin ba tyryy idein rooliiji hyylьde şaxuu oruulža, paartiiiji passiivna baidalda, muudaxa baidalda oruulxa gehen baigaa.

Marksiizm-leniniizmiin xysen ba mynxe baixanь jyyndeb gexede, tere bolbol oobşçestviin materiaalьna azabaidalai xygželtiin xeregselnyydiiji zybeer otražaaldag tyryy teoorioor tulguuri barihan teooriiiji deeşenь yrgehen jabadalda ba tereenei mobilizovaalagşa, emxidxegşe ba şinedxen baiguulagşa xysiijinь ojoortonь xyrter xereglelgiiji eeriingee ujalgada toolodog jabadaldanь baina geeşe.

Istoriiçeske materialiizm bolbol obşçeestvenne betijee ba obşçeestvenne uxaan mederel xojoroi xoorondoxi, materiaalьna azabaidalai xygželtiin ysloovinuud ba oobşçestviin dyxoovno azabaidalai xygželte xojoroi xoorondoxi xandalgiin tuxai asuudaliiji iigeže şiidxedeg baina.

Istoriiçeske materialiizm in talahaa xaraxada oobşçestviin dyre şaraiji, tereenei ideinyydiiji, yzelnyydiiji, politiiçeske yçreždeeninyyd ba bygediiji todorxoilžo baihan „oobşçestviin materiaalьna azabaidalai ysloovinuud“ doro jyy oilgoxo johotoib gehen asuudaliiji eliryylxe jabadal yldebe.

Ynendee xadaa „oobşçestviin materiaalьna azabaidalai ysloovinuud“ geže jyyn geeşeb, tedeenei ilgaraxa çertaanuudanь jamar jym?

„Oobşçestviin materiaalьna azabaidalai ysloovinuud“ gehen poniaatida xamagai tyryyn oobşçestviiji orşon toirožo baigaa priroodo, oobşçestviin materiaalьna azabaidalai ton xeregtei ba xodiin ysloovinuudai negenь bolxo, oobşçestviin xygželtede soxom myn le nyleeldeg geografiiçeske sredaagai orodogonь xelseengyi. Oobşçestviin xygželtede geografiiçeske sredaa jamar roolьtoib? Geografiiçeske sredaa bolbol oobşçestviin dyre şaraiji, xynyydei obşçeestvenne stroin xaraak eriiji nege stroihoo nygeedede şilžen oroxo jabadaliiji todorxoilxo gol xyseniinь bolxo bişe jym gy?

Istoriiçeske materialiizm bolbol ene asuudalda otricaatelьna xariuu ygedeg baina.

Geografiiçeske sredaa bolbol, arsaangyi, oobşçestviin xygželtiin xodiin ba ton xeregtei ysloovinuudai negeniinь myn baiža,—ene xadaa oobşçestviin xygželtede nylee deg,—ene xadaa oobşçestviin xygželtiin jabasiiji tyrgedxegdeg gy, ali udaaruuldag jym. Geneş, tereenei nyleen xadaa *şiidxexii* udxatai nyleen bişe jym, jyyb gexede, oobşçestviin xubilalta ba xygželte bolbol geografiiçeske sredaagai xubilalta ba xygželtehee sasuulaşagyi tyrgeer yngeredeg baina. Gurban miangan žilei torşo soo Jevroopodo gurban ondoo janziin obçeestvenne stroinuud helgeldeže amžahan baina: ertebalar sagai obşçiinna stroi, bogool ezelelgiin stroi, feodaalьno stroi, tiigeed jevroopiin zyyn xubidanь, SSSR-te xadaa dyrben obşçeestvenne stroinuud helgeldehen baina. Tiime baixada, ene yje soo Jevroopodo geografiiçeske ysloovinuud nege gebel oroidoo xubilaagyi, nege gebel ugaa bagaar xubilahan baixadanь geograafi eneen tuxai xelexeeş arsana. Enenь oilgostoi. Geografiiçeske sredaada nege tedii şineen serьjoozno xubilalta xexe bolxo haa xeden millioon žilnyyd eregdexe bolno, xerbee xynyydei obşçeestvenne strooji ton serьjoozno xubilaltanuudiiji xexe boloo haa nege xedii zuun žil gy, ali nege paar miangan žilnyyd elbeg xyrexe johotoi.

Zygeer, eneenhee xadaa geografiiçeske sredaa bolbol obşçeestvenne xygželtiin *todorxoilogşo* şaltagaaniinь, gol jixe şaltagaaniinь bolžo şadaxagyi geeşe, uşaranь xadaa arbaad miangan žilnyydei torşo soo xubilangyi şaxuu yleže baihan jyyme zuugaad žilnyydei torşo soo bolhon yndeheeree xubilahan jyymenei xygželtiin gol jixe şaltagaaniinь bolžo şadaxagyi geeşe.

AXŞ ba GERMAANI

Hyylei telegraammanuud bolbol Germaani ba AXŞ xojoroi xoorondoxi xarilsalganuudai xursadhanai tuxai medeesene. Ene xarilsalganuud bolbol Germaanida faşiis xuuli zasag bii bolhonhoo xoişo xursadahan baina. Hyylei zilnyydei torşo soo, ilangajaa hyylei haranuud soo, polozeeninyydenь ton xynde bolşohon baina.

Germaani ba AXŞ xoorondo, xudaldaa naimaanai doogovor batalxa tuxai xelseenyyd eseslen ebderehen baina. Germaanska tovaarnuud bolbol amerikaanska tamoozn iin „xara spiiseg" soo toologdodog. Tede tovaarnuudta, zarim zarim bişe gyrenyyd inxi şingi lьgootno tarifnyyd ygteleggyi. Ameerikiin xudaldaa naimaanai attaaş bolbol Berliinhee busaagdaa. Germaanida baigaa AXŞ-iin poosol bolbol Vaşingtoondo duudagdaza oşood, teed, duulbarida, tendehee busaxagyi jym xa. Prezideent Ryzveelьt, dotoodo xeregyydei ministr Ikees, Nьjuu-loorkiin meer La Garuiaa ba bişe bişe politiiçeske elite deejatelьnyyd xadaa Germaanska faşiizmiin aadresaar ton erid medyylgenyydiiji xehen baina. Xeblelnyyd ba amerikaanska obşçeestvennostiin yrgen kryygyyd bolbol Germaanitai diplomatiiçeske xarilsalganuud-a ta halxiiji sexe erihen baina.

„Amerikaanska oloniitiin hanal xadaa xuuli zasagta Giitlerei jirehenheenь xoişo Germaanida xarşa yzel erid gargana geze „Toreiin poolisi assoşiejeişen" geze konservativna biylieteenь bişene.

Aavstriiiji ezemden abalga, Çexoslovaakiiiji xubaarilan tahalalga, Ispaanidaxi interveenci, jevreinyydiiji xiudalga, faşiis terroor ba giitlerovcyydei vaarvorstvo bolbol amerikaanska a adai dunda zebyyrxel tatahan baina. Maassanuud bolbol faşiis agreessoornuudta şiidxexiin xariuu ygexiiji erine, tedener xadaa Germaanida esergyy ekonomiiçeske saankciiji erine., Tanai doollar—xysen geeşe—teed, tiimel ee teremiiji faşiis vaarvarstviiji esergyysexe temes lde xereglegtui",—gehen naadpistai plakaaduudiiji bariaad Nьjuu-loorkiin yylicnyydeer azalşad xadaa demonstraacada garahan baina.

Germaano - amerikaanska xarilsalganuudai xursadahan jabadal xadaa AXŞ-daxi germaanska faşiizmiin şpioonsko ba xorololgiin deejatelьnyydtei barisaatai baihaniinь hezeggyi geze xelene Germaaniin şpioonsko ceentnyydei hyylşiin proceessenyyd bolbol germaanska şpioonuudai yrgen seetenyyd AXŞ-da xydeleze baihiijinь xaruulba. Amerikaanska zurnaal „Keen" bolbol hajaşag, japoonsko ba germaanska razveedkenyydei xoorondo baidag xelseenyydiiji elryylhen sensacioonno elryylge tolilobo. Ene xelseenei johoor, Japoon xadaa AXŞ da şpioonsko xydelmerinyydiiji, germaanska aagentnyydeer damzuulan jabuuldag, zygeer terenei gargaşiiji japoon daadag baina.

Germaanska faşiizmiin xorololgiin xydelmerinyyd bolbol, Latiinska Ameerikadaşji delgerehen baina. Xeneiş medexeer Germaani bolbol ede oronuudta byxezen huurizaxaa oroldono.

AXŞ ba Germaaniiin xoorondoxi xudaldaa naimaanai xarilsalganuud jixeer ebderxei. 1933 ondo germaanska limportodo AXŞ-ai xubinь 11,5 proc. baigaad, 1937 ondo 5 proc. dooşoo orohon baina. 1933 ondo ameerikiin eeksportiin 8,4 proc. Germaanida oşodog baigaad, 1937 ondo—zybxen le 3,8 proc. bolhon baina.

Germaano - amerikaanska xudaldaa naimaanai uualta bolbol, Latiinska Ameerikada baihan—Braziili, Çiili, Peere, Meekske ba Centraalьna Ameerikiin oronuudai rinogyyd deere, Germaaniin zyghee xudaldaa naimaaji jixeer jabuulhan deereheeşji bolhon baina.

Germaano - amerikaanska xarilsalganuudai xursadalga xadaa ton simptomatiiçne yzegdel mn. Ene bolbol jixenyyd imperialiis derzaavanuudai xoorondoxi xarilsalganuudai xursadahaniiji xaruulana. „Praavdahaa"

Tarbagatain aimagai Ganzuurin seloogoi „Maartiin 8" arteeliiin kolxoozniguud ene zilde elbeg urgasa abaa. ZURAG DEERE: Kolxooznig Netioosov Feoodor Kiriiilovic azalta ydertee 11 toonno tariaa abza baina.

P. Mixailovoi foto.

P-iin CK-ei, SSSR-ei Sovnarkoomoi ba PSBCS-ei togtooliiji haişaan demzeze baina

1939 onol janvaariliin 4-nei yder Syxiin arahanai zavoodoi xydelmerişedei kollektiivel miting bolzo, tus miting deere paartiin CK-ei, SSSR ei Aradai Komissaarnuudai Soveedei ba profesionaalьna sojuuzuudai Byxesojuuzna Centraalьna soveedei gargahan, „Azalai discipliiniiji zuramşuulxa, gyrenei sociaalьna straxovaaniiin praaktikiiji haizaruulxa ba ene xeregte mexe goxo gargaxa jabadaltai temesexiin xemzee jabuulganuud tuxai" togtool tuşaa xelsexe zuuraa ene togtooliiji tus zavoodoi xydelmerişed xadaa negen duugaar demzebe.

Miting deere tus zavoodoi staxaanovcuud Koşilin, Dybiinin ba busad yge xelexedee, manai zavoodoi xydelmerişedei koleektiivel dunda kolleektiivel discipliiniiji zadagairuuldag loodorьnuud ba progyylşçegyyd bii baina. Zişeelxede, Maksiimov, Korotkoov ba busad sag yrgelze azaldaa xozomdozo jiredeg ba proguul xedeg baina.

Tiimehee ede metiin loodorьnuudtai, progyylşçegyydtei ba kollektiivai dundaxi discipliiniiji zadagairuuldag xynyydtei şangaar temeseze, zoxixo xemzee abaza, kollektiiveegee dundaxi discipliiniiji ton deeşenь yrgeze, zavooloo erxim zergiin zavood bolgoxobdi, manai dunda loodorьnuudai, progyylşçegyydai ba ondooş zyyligyydei baixa gazar ygei geze xelebe.

***

Myn ene yder Selengiin aimagai „Bojevig" geze promkoperaaciin xydelmerişedei miting bolbo.

Mitingdenь tus promkoperaaciin staxaanovcuud. udaarniguud ba busa xydelmerişed xamtadaa 60 garan xynyyd xabaadalsaba.

Miting deere Paartiin Centraalьna Komiteedei, SSSR-ei Aradai Komissaarnuudai Soveedei ba profesionaalьna sojuuzuudai Byxesojuuzna Centraalьna Soveedei gargahan, „Azalai discipliiniiji zuramşuulxa, gyrenei sociaalьna straxovaaniiin praaktikiiji haizaruulxa ba ene xeregte mexe goxo gargaxa jabadaltai temesexiin xemzee jabuulganuud tuxai" togtooliiji xelsexe zuuraa, negen duugaar demzehen baina. Miting deere xamtadaa 8 staxaanovcuud ba udaarniguud yge xelebe.

Tarilgada beledxel geegdeltei

Ynder urgasa xuriaaxa jabadaliiji tuilaxiin tula egeel tyryyşeer erxim şanartai yrehe beledxexe, tarilgada xereglegdexe maşinanuudiiji ba zebsegyydiiji zişeete hainaar remoontolxo ba agrotexniiçeske xemzeenyydiiji jabuulxa xeregtei. Teed Xoriin aimagai zarim kolxoozuud bolbol ene xydelmerinyydiiji jabuulza oroldooşji exileedyi baina. Zişeelxede Xoriin somonoi, Kaarl Maarkskai neremzete kolxooz bolbol 1939 onoi xabarai tarilgada beledxelei talaar agrotexniiçeske xemzeejabuulganuudai negen şuxalanь bolxo, saha togtoolgiiji 200 gektaar gazar deere xexe, 25 ceentner ynehe sugluulxa ba pooli deeree 7500 terge şibxe gargaxa johotoi aad, mynee edeuelgee negiinşji exileegyi baina.

Myn, oroohoto kylьtyyrenyydelgee yrehe xaagaagyi ba tarilgada xereglegdexe maşina zebsegyydei remoontololgiiji dyyrgeegyi baina.

Gadana, tus somonoi Zdaanovoi neremzete kolxooz xadaa tarilgada beledxeleer geegdeltei. Uşar iimehee, staalinska gurbadugaar tabanzilei xojordoxi xabarai tarilgada zişeete hainaar beleuxexiin tula, deere zaaydahan kolxoozuudai xytelberilegşed egeel şiidxexii xemzeenyydiiji abxa johotoi.

KOMSOMOOLEC.

Barilgiin kaadranuudiiji beledxexiin tula

Barilgiin kaadranuudiiji beledxexiin zoriilgoor, Buriaad-Mongol respyybliikiin kommunaal azaxiin Aradai Komissariaadai dergede goorodoi ba raioonuudai barilgaşad—deslaatniguudiiji beledxexe kyyrs ene onoi janvaarь hara soo neegdexe bolhon baina.

Traaktornuudai namarybelei remoontiin jabasa taxai

MEDEE

1939 onoi Janvaariiin 5-da

MTS-uud	Dyyrgelte Proceentoor: Kapitaalьna remoont	Dyyrgelte Proceentoor: Tekyyşçe remoont
Xonxoloin	100	100
Xiaagtiin	66,6	51,8
Biçyyrei	58,3	5 ,5
Gaşain	60,0	93,5
Baga-Xynaliiin	60.0	57,6
Xoriiin	50,0	43,2
Selengiin	38,0	25,0
Ivolgiin	36,3	79,3
Tarbagatain	35,2	6,8
Egetiin	25,0	44,4
Kyrbiiin	20,0	—
Okiino-Kliyyçiin	35,0	36,8
Sagaan-Uhanai	60,0	—
Yşeetein	18,1	14,8
Şine Briaanai	—	14,7
Itanciin	—	8,6
Jixe-Xydariiin	—	—
Selendyymiin	—	—
Tynxenei	—	—
Xerenei	—	—
Xezengiin	—	—
Çisaaniin	—	—
Sajantiin	—	13,3
Bargazanai	—	40,9
Kabaanskiin	42,1	39,1
Xamta	36,4	32,3

***

Janvaariiin 1-ei medeegeer, manai resbyyblike dotor traaktornuudai kapitaalьna remoontiin plaan [illegible],7 proceent ba tekyyşçe remoont 28,[illegible] proceent dyyrgegdehen baigaa. Mynee yngeregşe taban xonog soo remoontololgiin teempenь yneexii aalixan baina. Janvaariiin 5-da kapitaalьna remoont 36, 4 proc. ba tekyyşçe remoont 32,3 proc. dyyrgegdebe.

Teed, traaktornuudai remoontololgiiji dyyrgexe bolzor byri le oirotozo baina. Ene uşarhaa MTS-uudai xytelberilegşed bolbol traaktornuudai remoontololgiin teempiiji xurdadxaxiin erid xemzeenyydiiji abxa johotoi baigaa Gebeş, olon MTS-uudai ba MTM-nuudai xytelberilegşed remoontololgiiji tyrgedxexiin talaar jamarşji xemzee nyydiiji abaagyi. Zişeelxede, Yşeetein MTS kapitaalьna remoontojoo miil 18 proc. dyyrgehen ba Şine-Briaanai, Itanciin ba bişe bişe MTS-uud negeşji traaktor remoontoloogyi baina.

Uşar iimehee, maşiina-traaktorna paarkanuudai ba xydee azaxiin maşiinanuudiiji remoontololgiiji oiriin ydernyydte dyyrgexiin tula, staxaanovcuudai xydelmeriin meetodiiji geegdeze jabagşadta damzuulxiin xydelmeri jabuulxa ba sociaiis sorevnovaani yrgeneer delgeryylxe—zoriilgo MTS-uud ba MTM-nuudai xytelberilegşedei urda baina.

Xyn zonoi peerepisьte beledxel muutai

Xyneeşji medexede manai agaa jixe soveed oron bolbol 1939 onoi janvaariin 17-do arad zonoigoo byriuxel abxa geze ugaa jixe xemzee jabuulganuudiiji xeze baina.

Ene ton jixe politiiçeske udxaşanartai xydelmeride Syxiin arahanai zavoodoi xydelmerişedei dunda jamar xydelmeri jabuulagdaza bainab gexede, jabuulagdahan xydelmeri ygei ene zavoodoi xydelmerişedei dunda janvaariin 4-nei yder xyrter agitacioonno xydelmeri oroidoo jabuulagdaagyi baina.

Ende xamtadaa 17 agitaatornuud tomilogdohon gese saarian deere baigaad, edeneenь negeniinşji zanlaati jabuulaagyi.

Ede agitaatornuudai dunda tus zavoodoi partkoomoi (partoorgonь nyxer Morozov) ba profkoomoi (proforgonь nyxer Taraasov) zyghee jamarşji xydelmeri jabuulaagyi, negeşji seminaar ba konsylьtaaca jabuulagdaagyi baina.

C. Damdinzaapov.

„B. M. Ynen" gazeedei signaalnuudaar

„B. M. Ynen" gazeedei 1938 onoi dekaabriin 31-ei yderei noomerto garhan „Kyrikaalovoi tuxai xeden yge" geze materiaal myrden şalgagdaza byxii faaktnuudinь elireh tooroboo. Kyrikaalov gegşe Ygoloovno Koodeksiin 109 statьjaagaar şiidxegdee geze Xoriin aimagai prokuroor medeesene.

„B. M. Ynen" gazeedte garaagyi „xezee xemzee abtaxa jym" gehen materiaalai zarim faaktnuudinь eliren tooroozo Aimgyisedkoomoi ba BK(b) P-iin aikoomoi zyghee Xoriin selьsoveedei kolxoozuudai xydelmeriiji ha zaruulxiin tulada xemzee abtahan baina geze Xoriin prokuroor medeesene.

BMASSR-ei SOVNARKOOMDO

1939 onoi janvaariiin 7-do BMASSR-ei sovnarkoom bolbol respyblikaanska albangazarnuudai eehediingee xydelmerişedte Paartiin Centraalьna Komiteedei, SSSR-ei Sovnarkoomoi ba profesionaalьna sojuuzuudai Byxesojuuzna Centraalьna Soveedei „azalai discipliiniiji zuramşuulxa, gyrenei sociaalьna straxovaaniiin praaktikiiji haizaruulxa ba ene xeregte mexe goxo gargaxa jabadaltai temesexiin xemzee jabuulganuud tuxai" garganan togtoolol yndeheer azalai kniigenyydiiji ygexe talaar xer beledxeze bainiiji ba ene şuxala xeregiiji togtoolol yndeheer janvaariiin 15 xyrter xer dyyrgelte bolgozo şadaxaar jamar beledxeltei bainiiji şalgan yzexiin zoriigoor, respyblikaanska albangazarnuudaar oldonon ene xeregte xariuusalgatai niuurnuudai soveşçaani tatahan baina.

Teed, respyblikaanska albangazarnuudai negeniinşji ene şuxala xeregte erximeer beledxehen organizaaca ygei baina geze temdeglebe.

Zişeelxede, kommunaalьna azaxiin narkomaad (ene xeregte xariuusalgatai niuurlin Tekşeejev) mynee xyrteree jamarşji beledxelei xydelmeri jabuulaagyi, xedii xynyydte azalai kniige ygexejeeşji medexegyi, myn kniigenyydee abaad baixadaa xadagalxa tuşagaar dyrdeggyi xairsag gy, ali baira oloogyi, RSFSR-ei kommunaalьna azaxiin narkomaadta, bidende tedii kniigenyyd xeregtei geze medeeseegyi ba kniigenyydee xezeeş abxajaa medeegyi. raioonuudta baigaa eehediingee haibarinuudai xydelmerişedte kniigenyydee abaad baixadaa bolzorhoonь gegdyylengyi elьgeexe tuxai jamarşji hanamzagyi baina. Myn ene mete dutuutainuud organizaacanuud ton olon baina.

Gadana mnogopromsojuuz (xariuusalgatai niuurlinь Marijev) janvaariiin 6-da azalai kniigenyydiiji abhan aad, mynee boltor terenee zapolnaalza exileegyi baina

Mynee boltor Moskvaahaa abtaadyi baihan kniigenyydiiji respyyblike dotorxi xoliin raioonuudta (3 Baikaalьska, Axiin-Xoşuun ba Bauunta g.m.) janvaariin 15 boltor elьgeexenь ton berxetei baibaş, ene asuudai tuxai negeş organizaaca hanalaa tabiaagyi baiba.

Tiimehee BMASSR-ei Sovnarkoom xadaa ene şuxala xeregiiji tahalualgyigeer dyyrgexiin tuxai oiriin xojor negen ydernyydei bolzor soo tusxai xemzee abxiiji albangazarnuudai xytelberilegşedte ba ene xeregte xariuusalgatai niuurnuudiiji ujaigaixahaa gadana respyyblike dotorxi ton xoliin raioonuuda azalai kniigenyydiiji bolzor soonь elьgexiin tuxai graзdaansko flodoi samoliooduudiiji xereglexe gebe.

XELXIEE XOLBOONOI KAADRANUUDIIJI BELEDXELGE

BMASSR-ei xelxiee xolboonoi ypravleeni bolbol yngerhen dekaabrь haradaa telegrafistnuudai kyyrsiiji dyyrgehen 33 xyniiji tabihan baina. Mynee yjede aviaazai graazai dergede şooferuudai kyyrs neegdeed, ene kyyrsede xamta 31 xyn huralsaza baixahaa gadana, myn buxgaalternuudai 10 hariin kyyrs neexeer baina. Xelxiee xolboonoi ypravleeniiin kaadranuudiiji beledxexe talaar bolbol 1939 ondo elderb kvaliikaacanuudai xamta 650 xyniiji beledxeer xaraalhan baina.

Sorevnovaanida tyryy huuri ezelbe

1938 onoi dekaabriin plaaniiji gyisedxexiin tula, syderemoontiin talaar sorevnovaanida ulaan zamai transportiin iiteine ceex bolbol plaanaa 205,8 proc. dyyrgeze, hajaxan politotdeelei damzuulgiin ulaan tugiiji abba.

ŞATAR. Goorodoi polfinaalьna tyrniir

Ulaan-Ydiin Mjaxanai kombinaad deere şatarai polfinaalьna tyrniir yngergegdebe. Ene tyrniirte 12 xyn xabaadaza, 1-dexi huurida Narışkin, 2-doxi huurida Plaaskin, 3-daxi huurida Şabkaajev gegşed garaşa, edener xadaa byxe goorodoi tyrniirte xabaadalsaxa bolhon baina.

***

Dinaamiin klyybte yngergegdehen 1-dexi polfinaalьna tyrniirte 12 xyn xabaadalsaza, ene tyrniirei dyyrhenei udaa tyryy huurida nyx, Kiim (Pedinstityydei stydeent), 2-doxi huurida Boolotov (N-sk çaasu), 3-daxi huurida Dugaroon (Burgiiz) gegşed garahan baina. Myn 2 doxi polfinaalьna tyrniirte Abaşeejev ba Kapyystin (Zoovetinstityyd) gegşed tyryy huurinuudta garza, 3-daxi huuriiin tylee Lodoojev, Sanzeejev (Burgiiz) ba Mamilov (Kommuniis xydee azaxiin hurguuli) gegşed temeseze baina. Dekaabriin 3-da 3-daxi polfinaalьna tyrniir exilee.

XYDELMERIŞEDEI BAIRIIN BARILGA

Selengiin paroxoodstviin barilgiin kontooro bolbol 1938 on dotor xydelmerişedei baixa ger bairanuudiiji 1500 kvadraatna meetr barihan ba 1939 ondo dyyrgegdexeer 8 kvartiiratai 2 dabxar moodon ger bariza baina. Teed ene on dotor 2540 kvadraatna meetr bairanuudiiji barixahaa gadana, 75 huuritai xyygedei saad ba ploşçaadka barixaar baixa jym. Tereenhee gadana, 200 xynei huuritai 2 xamtiin baira barigdaxa baina.

ELXIM TARIAAJI YREHENDE XAAXA

BMASSR-ei Narkomzeemei medeelei johoor, respyyblike dotor yrehenei ba straxovoi foondonuudiiji xaalgiin plaan miil 15,4 proceent dyyrgegdee hen ba eneenhee 21 proceentenь triijereer seberlegdehen baina. Eneen deerehee mede xede, xabarai tarilgada beledxelei xydelmeri, tyryyşiin eelzeende yrehe xaalga ton le xangaltagyi jabana. Teed, yrehiiji sag bolzor soonь xaaza bolxoor byxii ysloviinuud manai respyyblikiin kolxoozuudta xyseed bii. Ene ysloviinuudai negeniinь xadaa yngereşe zilde manai respyyblikiin kolxoozuudai poolinuud deere gai xamşig hain tariaan urgahan baina.

Gebeş, zarim aimaguudai kolxoozuud bolbol yrehenei ba straxovoi foondonuudai xaalgiiji exileegyi ba eregeerte yneer şanartai tariaanhaa yrehenei foondiiji sag bolzorionь xaaxa jabadaliiji ba doxeod xubaariiiji xolşo tatana. Iime geegdelgi ja ahan aimaguud gebel: Muxar Şiberei (aimgyisedkoomoi tyryylegşe nyxer Molçaanov, gazartariaalangai tahagai erxilegşe nyxer Zaicev), Kabaanskiin (aimgyisedkoomoi tyryylegşe Roodijev, Azoogoi erxilegşe Lesnicki), Xiaagtiin (aimgyisedkoom—Maarinov, AZO—Vasiiljev), Xoriin (aimgyisedkoom—Peetinov, AZO—Maaslov), ba bişe bişe aimaguud bolno. Ede aimaguud bolbol yrehenehngee xaxadiiinşji xaagaagyi.

Ene zilde tariaanai urgasa ton hain baigaa, ene xadaa bygeede eli. Yrehe xaaxa tariaan ygei geze gomodozo bolxogyi. Yrehenei tariaan byxii kolxoozuudta bii. Gebeşji, yrehe xaalga emxidxegdeegyi baina. Zişeelxede, Muxar-Şiberei aimag bolbol respyyblikiin tariaan azaltai aimaguudai negen temoxon aimag myn. Ene aimagai byxii kolxoozuud xadaa yngeregşe zilde, dunda zişeegeer, oroohoto kylьtyrnyydhee gektaar tyriiin 10 ceentner xuraalhan baina. Tus aimagai kolxoozuud bolbol tariaanaigaa 80 proceentijinь soxioo. Tiigeeşji, aimagainь gazartariaalangai tahagai medeenhee mederexede, yrehe xaalganь oroidoo 30 proceent dyyrgegdehen ba eneenhee miil 2,6 proceentenь seberlegdehen baina. Ene aimagai kolxoozuudai xytelberilegşed, myn tereşelen gazartariaalangai tahagai xytelberilegşed bolbol yrehenei foondo xaalgiin xydelmerinyydiiji ton xangaltagyigeer emxidxehen baina.

Tyryy kolxoozuudai xytelberilegşed bolbol tariaa soxilgoo dyyrgexiiji xylieegyi, yrehenei ba straxovoi foondnuudiiji xaalgiiji sag bolzorionь emxidxelen deerehee, mynee xabarai tarilgada beledxelelgee ene şuxala xydelmeriiji dyyrgeze şadaad baina. Zişeelxede, Tarbagatain aimagai „Ryytь Leenina", Voroşilovoi neremzete ba bişe bişe kolxoozuudai xytelberilegşed xadaa kolxoozoigoo xydelmeriliiji zybeer emxidxeze, tarilgada beledxelei talaar neliieed amzaltanuudiiji tuilahan baina.

Jaruuniin aimagai kolxoozuud bolbol yrehe xaalgiingaa plaaniiji miil 88,8 proceent dyyrgee. Tus aimag dotor yrehejee xaaza oroldooş exileegyi kolxoozuud bii. 25 kolxoozuudhaa 8 kolxoozuudiinь negeşji kilogramma tariaaji yrehende xaagaagyi. „Ulaan-Tujaa" kolxooz bolbol aimagaigaa ceentrhee 8 kilomeetrei gazarta baidag. Tiigeed, aimagai organizaacanuud bolbol tus kolxoozoo jamaişji tuhalamza yzyyldeggyi ba geegdelheenь garгaxiin tula xemzeenyydiiji abdaggyi baina. Ene kolxooz xadaa urgasiingaa 70 proceentiji yşee soxioogyi ba negeşji kilogramm yrehe xaagaagyi baina. Tus kolxoozoi tyryylegşe Cedeenov bolbol soxilgiiji tyrgeer dyyrgexiin ba staalinska gurbadugaar tabanzilei xojordoxi zilei xabarta bolьşeviig beledxelgiiji xangaxiin tula şuxala xemzeenyydiiji myn le abnagyi.

Kaganoovicçiin neremzete kolxoozoi (tyryylegşenь Bazaarov) „Kraasna Pobeeda" (tyryylegşenь Andreejevski.), „Ulaan Telembe", „Komsomoolec" ba Bydiooniiin neremzete, Leeninei neremzete kolxoozuud yrehe xaalgiin talaar hain baidaltai bişe.

Myn, Zediin aimagai kolxoozuudta yrehe xaalga ton le xangaltagyi jabana gebel, plaaninь 36,5 proceent dyyrgegdexei. Gexetei xamta, aimagainь negeşji kolxooz xadaa yreheneigee tariaaji triijereer seberleze exileedyi. Ene aimagai kolxoozuud 45 miangan ceentner tariaa seberlexe johotoi. Iime baidalai şaltagaaninь xadaa aimagai gazartariaalangai tahag ba terenei erxilegşe nyxer Zaicev bolbol kolxoozuudiiji ton xangaltagyigeer xytelberideg baina.

Baha, Bargazanai aimagai kolxoozuud xadaa yreheneigee miil xaxadiijinь xaagaad baina. Myn le negeşji kolxooz tariaa seberlelgiiji exileedyi ba sortovoi tariaan negeşji kilograamm xaagdaagyi. Tus aimagai gazartariaalangai tahagai erxilegşe Şabaajev bolbol „tyryyn yrehee xaagaad, seberleze exixe" gehen nasirojeennei baina xa.

Gadana, xabarai tarilgada beledxelei talaar, todoirxoilon xelexede, yrehe xaalgiin talaar tyryy jabahan aimaguud bii baina. Zişeelxede, Tynxenei, Selengiin, Tarbagatain ba Biçyyrei aimaguudai kolxoozuud xadaa yrehe xaalgiingaa plaaniiji 80 proceent dyyrgehen ba yrehe seberlelgenь 60-aad proceent dyyrgegdexei. Eneen deerehee aimagai xytelberilegşedei mynoederei zoriilgo xadaa byxii kolxoozuudta yrehe xaalgiiji oiriin ydernyydte dyyrgexiin tula, geegdeze jabahan kolxoozuudta yder byriin tuhalamza yzyylxe, xytelberilexe ba tyxil triijernyydiiji maksimaalьnaar xereglexe, yrehe seberlelgiiji xojor smeene soo tabixa johotoi. Eneenei tula manai kolxoozuudta byxii ysloovinuud bii. Gansal eneeniiji zybeer xereglexe şuxala.

A. G.

Redaaktoriiji tyr orologşo
D. CEREMPILOON.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, Цея тросоюзная 19. Телефоны редакции: редактора 3—44, отв. секрет арь. 3—23, с. х. отдел 7—55, промотдел. 5—07.

NKMP-iin tipograafi Glavlit № 6